

Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet

MINDREÅRIGE OFRE FOR MENNESKEHANDEL

Informasjon til ansatte på barneverninstitusjoner og omsorgssentre
for enslige, mindreårige asylsøkere

Innholdsfortegnelse

<i>Innledning</i>	5
1 Hva er menneskehandel	6
1.1 Definisjon på menneskehandel	6
1.2 Identifisering av ofre for menneskehandel	10
1.3 Noen områder der menneskehandel forekommer	12
1.4 Menneskehandel i Norge	13
1.5 Internasjonalt samarbeid	18
1.6 Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel	19
2 Innsats overfor mindreårige ofre for menneskehandel i Norge	20
2.1 Myndighetenes ansvar ved mistanke om at et barn er utsatt for menneskehandel	20
2.2 Koordinert tverretatlig samarbeid	23
2.3 Retur av mindreårige ofre for menneskehandel	24
3 Plassering av mindreårige ofre for menneskehandel	26
3.1 Akutt plasseringer	27
3.2 Plassering for en lengre periode	29
3.3 Særlig om midlertidig plassering etter barnevernloven § 4-29 annet ledd	32
4 Barns rettigheter, begrensninger i rettigheter og bruk av tvang	34
4.1 Forsvarlig omsorg	34
4.2 Normalisert dagligliv	35
4.3 Plan for oppholdet	36
4.4 Sikkerhetsplaner	36
4.5 Adgangen til å bevege seg i og utenfor institusjonens område	37
4.6 Samvær og besøk i institusjonen	40
4.7 Reetablering av kontakt	43

4.8	Elektroniske kommunikasjonsmidler	44
4.9	Tilbakeføring ved rømming	46
4.10	Barnets rett til medisinsk tilsyn og behandling og institusjonens plikt til å følge opp barnets helse	47
5	Barnets forståelse av hvorfor det benyttes beskyttelses- og begrensningstiltak	50
5.1	Hvordan vinne barnets tillit	51
5.2	Tydelig og samkjørt informasjon	52
5.3	Tillit	52
5.4	Informasjon	53
5.5	Samtaler	55
5.6	Bring inn andre barns erfaringer	55
5.7	Forklar kulturforskjeller	56
5.8	Faste rutiner og stabil omsorg	56
5.9	Oppfølging fra andre aktører	57
5.10	Oppfølging og ettervern	57
6	Bruk av tolk	58
6.1	Når bruker man tolk?	58
6.2	Risiko ved bruk av tolk	60
6.3	Kommunikasjon på barnets eget språk	61
6.4	Andre kommunikasjonsmåter	64
	<i>Vedlegg 1 – Eksempel på sikkerhetsplan – institusjon</i>	62
	<i>Vedlegg 2 – Eksempel på sikkerhetsplan – skole</i>	63
	<i>Vedlegg 3 – Eksempel på sikkerhetsplan – barnet</i>	64
	<i>Vedlegg 4 – Nettverkskart</i>	65
	<i>Vedlegg 5 – Aktivitetskart</i>	66
	<i>Litteratur og henvisninger i fotnoter</i>	68
	<i>Lenker</i>	70
	<i>Stikkordregister</i>	72
	<i>Notater</i>	74

INNLEDNING

Dette informasjonsheftet er et virkemiddel i videreutvikling av omsorgstilbudet for barn utsatt for menneskehandel, jf. tiltak 26 i ”Sammen mot menneskehandel”, regjeringens handlingsplan mot menneskenhandel (2011-2014).

Formålet med informasjonsheftet er først og fremst å rette fokus på menneskehandel med barn i Norge; dernest å være et verktøy for Bufetats tiltaksapparat ved plassering av mindreårige ofre for menneskehandel, med fokus på god miljøterapi.

Målgruppen for dette informasjonsheftet er ansatte i barnevernsinstitusjoner og omsorgssentre, men vil også være nyttig for ansatte i fagteam og fosterhjemtjenester.

Informasjonsheftet skal gi basisinformasjon om menneskehandel i Norge og norske myndigheters oppfølging av sine forpliktelser til å gi bistand og beskyttelse¹. I kapittel 3 beskrives de rettslige rammene for plassering av mindreårige ofre for menneskehandel, etterfulgt av en gjennomgang av barnets rettigheter og miljøarbeidernes adgang til å sette begrensninger i barnets rettigheter og bruk av tvang i kapittel 4.

UNDERSØKELSE VINTEREN 2011

Informasjonsheftet bygger dels på erfaringer med plassering av mindreårige ofre som fikk botilbud i regi av Bufetat i perioden 2005 til begynnelsen av 2011. Barna var plassert i både statlige og private tiltak. De fleste har bodd på barneverninstitusjoner. Noen få har bodd på omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere. Et spørreskjema ble sendt til Bufetats regionskontor vinteren 2011, og ble besvart av fagteamrådgivere. Undersøkelsen kartla erfaringer med 31 av de 49 barna som har fått tiltak gjennom Bufetat. Fagteamrådgiverne ble bedt om å beskrive det de anså som god praksis, og komme med nøkkelråd. Disse nøkkelrådene og erfaringer fra praksis er gjengitt i dette heftet merket som eksempler.

BRUK HEFTET AKTIVT

Bakerst i heftet finner dere stikkordregister og nyttige lenker.

Vi retter en stor takk til alle som har bidratt med sine erfaringer og sin kompetanse. Uten disse bidragene hadde informasjonsheftet ikke blitt til. Vi håper heftet vil være til hjelp i den videre utviklingen av godt miljøarbeid overfor mindreårige ofre for menneskehandel.

¹ Kapitlene 1 og 2 er basert på Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets arbeid på menneskehandelområdet, inkludert deltakelse i Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets proposisjon til Stortinget Prop. 43 L (2011-2012) Endringer i barnevernloven.

1/

HVA ER MENNESKEHANDEL

Menneskehandel med mindreårige under 18 år foregår over hele verden.

Menneskehandel er organisert kriminalitet og et alvorlig brudd på grunnleggende menneskerettigheter. På verdensbasis har FN anslått at flere millioner mennesker gjøres til ofre årlig. De fremste årsakene til menneskehandel er fattigdom og vanskelige økonomiske og sosiale vilkår. Menneskehandel er svært lønnsomt for dem som driver den, samtidig som risikoen for å bli oppdaget og straffet er liten. Menneskehandel antas å være verdens nest største illegale økonomi.

1.1 DEFINISJON PÅ MENNESKEHANDEL

Menneskehandel² er definert i artikkel 3 i FNs Palermoprotokoll, som ble ratifisert av Norge i 2003:

Palermoprotokollen, artikkel 3:

- a) «handel med mennesker»: rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av personer, ved hjelp av trusler om bruk av vold eller bruk av vold eller andre former for tvang, av bortføring, av bedrageri, av forledelse, av misbruk av myndighet eller av sårbar stilling eller av å gi eller motta betaling eller fordeler for å oppnå samtykke fra en person som har kontroll over en annen person, med sikte på utnytting. Utnytting skal som et minimum omfatte utnytting av andres prostitusjon eller andre former for seksuell utnytting, tvangsarbeid eller tvangstjenester, slaveri eller slaveri-liknende praksis, trelldom eller fjerning av organer,
- b) samtykke fra et offer for handel med mennesker til den tilsiktede utnyttingen nevnt i bokstav a) i denne artikkel skal være uten betydning der noen av midlene nevnt i bokstav a) er brukt,
- c) rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av et barn med sikte på utnytting skal anses som «handel med mennesker» selv om ingen av midlene nevnt i bokstav a) i denne artikkel er brukt,
- d) «barn»: person under atten år.

² Se FNs konvensjon mot grenseoverskridende kriminalitet

Straffeloven § 224, som er basert på Palermoprotokollens definisjon av menneskehandel, definerer menneskehandel juridisk i Norge:

Straffeloven § 224

Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd, utnytter en person til

- a. prostitusjon eller andre seksuelle formål
- b. tvangsarbeid eller tvangstjenester, herunder tigging
- c. krigstjeneste i fremmed land
- d. fjerning av vedkommendes organer

eller som forleder en person til å la seg bruke til slike formål, straffes for menneskehandel med inntil 5 år.

På samme måte straffes den som

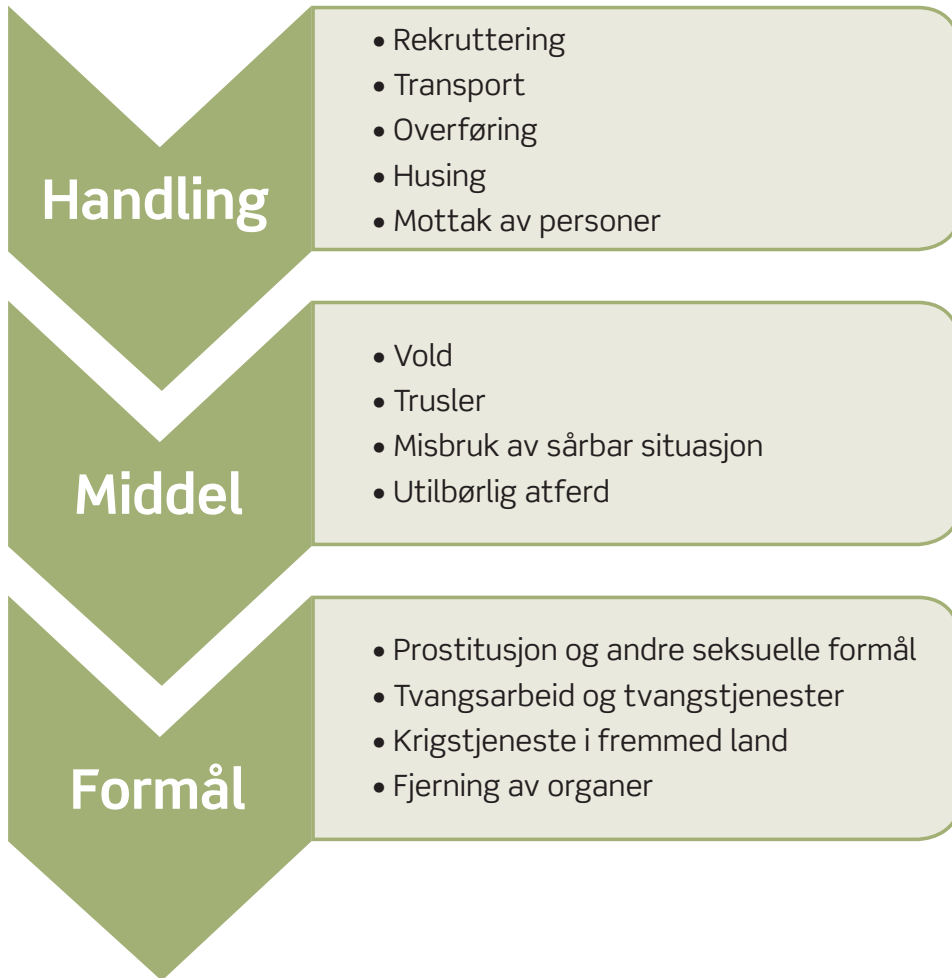
- a. legger forholdene til rette for slik utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen
- b. på annen måte medvirker til utnyttelsen eller forledelsen, eller
- c. gir betaling eller annen fordel for å få samtykke til utnyttelse fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller mottar slik betaling eller annen fordel.

Den som begår en handling som nevnt i første eller annet ledd mot en person som er under 18 år, straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt. Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

Grov menneskehandel straffes med fengsel inntil 10 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på om den som ble utsatt for handlingen, var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang eller om handlingen ga betydelig utbytte. Villfarelse om alder er uten betydning, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

1 /

For at utnyttelse av mennesker skal kunne defineres som menneskehandel, må den derfor omfatte visse handlinger, den må utføres med hjelp av visse midler og ha et formål om utnyttelse.

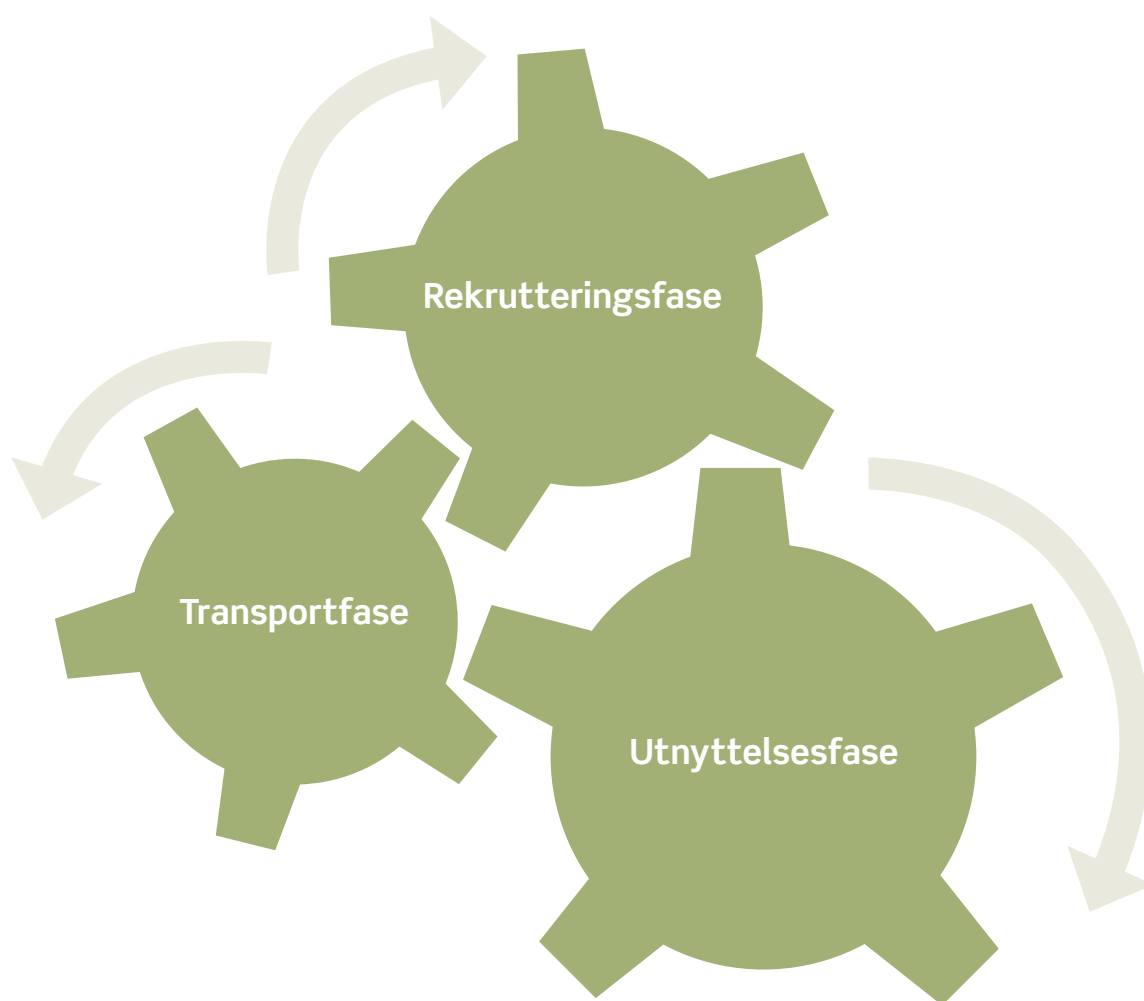

HANDEL MED BARN FOREGÅR TYPISK I TRE FASER OG OFTE MED OVERLAPPING

En innledende rekrutteringsfase, hvor barnet og eventuelt dets foreldre kontaktes av kriminelle bakmenn. Her loves barnet f.eks. utdanning eller et godt betalt arbeid og dermed muligheten til å hjelpe sin familie økonomisk.

En transportfase, hvor barnet føres til utnyttelsesstedet - enten i hjemlandet eller i utlandet. Der kan også være snakk om reell kidnapping av barnet.

En utnyttelsesfase, hvor barnet tjener penger til andre, for eksempel ved prostitusjon eller tvungen kriminalitet.

1 /

Både Palermoprotokollen og straffeloven understreker at det ikke er nødvendig at noen av tvangsmidlene er benyttet for at utnyttelsen skal regnes som menneskehandel når det gjelder barn under 18 år. Det betyr at utnytting av personer under 18 år er å anse som menneskehandel, uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er benyttet. Barn regnes i denne sammenheng å være i en sårbar situasjon og man kan da se bort fra hvilke kontrollmidler som er benyttet i utnyttelsen³.

Personen skal regnes som mindreårig når det er grunn til å tro at offeret er barn, og skal omfattes av særskilte beskyttelsestiltak inntil alderen er fastsatt. Alder fastsettes av UDI gjennom vedtak om oppholdstillatelse eller gjennom verifisering på annen måte⁴.

Hver etat er ansvarlig for å vurdere alder. UDI tar en foreløpig vurdering av alder ved ankomstregistrering. Denne har betydning for mottaksplassering (omsorgssenter eller transittmottak for enslige, mindreårige asylsøkere) og om vedkommende skal sendes videre til medisinske aldersundersøkelser. Foreløpige vurderinger av alder som gjøres i påvente av at det blir fattet vedtak om oppholdstillatelse i saken, er ikke bindende for andre sektormyndigheter. Når UDI har fattet vedtak om oppholdstillatelse, vil imidlertid den alderen som er lagt til grunn for vedtaket, for de fleste praktiske formål følge søkeren, siden denne blir en del av personens fødselsnummer i Norge. Etter UDIs førstegangstillatelse, har skattemyndighetene ansvaret for eventuell endring av navn og fødselsdato, etter initiativ fra andre sektormyndigheter.

1.2 IDENTIFISERING AV OFRE FOR MENNESKEHANDEL

Å identifisere et barn som et mulig offer for menneskehandel er første skritt i å stoppe eller forbygge utnyttelsen. I Norge skilles det mellom identifisering av mulige ofre og verifisering av ofre.

Alle som blir bekymret for at et barn kan være utnyttet til menneskehandel har et ansvar for å melde fra til den kommunale barneverntjenesten og/eller politi. Ansatte i offentlige tjenester og organisasjoner eller private som utøver oppgaver for det offentlige, har meldeplikt til den kommunale barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn er i en alvorlig omsorgssvikt- eller mishandlingssituasjon, eller har vist alvorlige atferdsvansker. I mai 2012 ble barnevernloven § 6-4 endret slik at meldeplikten også gjelder når det er grunn til å tro at det er fare for utnyttelse av et barn til menneskehandel. Når det er en uttalt bekymring for at et barn er utnyttet, er barnet identifisert som et mulig offer for menneskehandel. En rekke offentlige myndigheter, herunder politiet, tollvesenet, helsetjenesten og sosialtjenesten,

³ Se Europarådet (2005) artikkel 4. Også gjengitt i KOM 2008:4.

⁴ Jf. Europarådet (2005) artikkel 10 nr. 3 og UDI (2011) punkt 5.1.2.

utlendingsmyndighetene, Arbeidstilsynet og barnevernet, har et generelt ansvar for at egne ansatte kan bidra til identifisering av ofre.

Verifisering av om en person er *offer* eller *antatt offer* for menneskehandel, skjer når myndighetene utfører sine ordinære arbeidsoppgaver⁵. Det er politi, påtalemyndigheten, Utlendingsdirektoratet og barnevernet som gjennom utføring av sine ordinære arbeidsoppgaver verifiserer om noen er et offer:

- Politi og påtalemyndighetene gjennom avdekking og straffeforfølgning av kriminelle
- UDI gjennom behandling av asyl- og oppholdssøknader
- Barnevernet når de begrunner iverksettelse av tiltak med at barnet har vært, er eller står i fare for å bli utnyttet i menneskehandel

Det er ikke noe krav om at politi, utlendingsmyndighet og barnevern må komme til samme konklusjon i en vurdering av om en person er utsatt for menneskehandel. De tre etatene arbeider etter ulike lovgrunnlag, har ulike formål med sine vurderinger og ulike krav til bevis og sannsynliggjøring⁶.

I Norge brukes betegnelse *mulig offer* og *offer* i verifiseringssammenheng. Når vi med sikkerhet vet at noen er utnyttet i menneskehandel bruker vi betegnelser *offer*. Ofte er det vanskelig å vite med sikkerhet om noen har vært/eller vil bli utnyttet. På grunn av denne usikkerheten bruker vi derfor ofte betegnelsen *mulig offer*. Antallet personer som er identifisert som mulige ofre for menneskehandel vil være høyere enn antallet som er verifisert som ofre.

⁵ Se KOM 2008:8.

⁶ Se punkt 2.2 i dette informasjonsheftet når det gjelder forholdet mellom barnevernet, politi og påtalemyndighet.

1 /

1.3 NOEN OMRÅDER DER MENNESKEHANDEL FOREKOMMER⁷

• Gateprostituasjon• Inneprostituasjon (leiligheter, bordeller, klubber)• Massasjestudio, hoteller, moteller, sauna m.m.)• Pornografi i blader eller på Internett• Pedofilringer• Tvangsekteskap• Husarbeid• Barnepass	• Familiebedrifter og restaurantnæring• Vaskebyråer• Bilpleietjenester• Jordbruksnæring• Tigging• Gateartisteri• Gatesalg• Vinningskriminalitet• Produksjon og omsetting av narkotika• Organdonasjon

Når det gjelder mindreårige ofre er det rapportert et økt antall som utnyttes i tvangsarbeid og tvangstjenester, og denne utnyttelsesformen er nå den vanligste blant mindreårige i Norge⁸. Flere av disse er «papirløse»⁹ unge fra Nord-Afrika. Narkotikasalg, tyverier eller en kombinasjon av narkotikasalg og tyverier er den dominerende utnyttingsformen innen tvangsarbeid og tvangstjenester. Den nest vanligste utnyttelsesformen er utnyttelse i prostituasjon eller annen seksuell utnyttning. Enkelte har også vært utnyttet som barnesoldater.

Noen ganger har norske myndigheter vært usikre med hensyn til hvordan barna skulle utnyttes. Dette har særlig vært i de tilfeller hvor barna har blitt identifisert som ofre i transitt på vei til et annet land.

⁷ Se KOM 2012:32f.

⁸ Se KOM 2010:30.

⁹ Betegnelsen «papirløs» betyr ikke at en person ikke har identifikasjons-papirer. Med papirløs menes en person som oppholder seg i Norge uten papirer som viser lovlig oppholdstillatelse i Norge. Noen papirløse er i Norge uten å ha registrert seg ved ankomst. Andre papirløse har fått avslag på sin asylsøknad og skal egentlig returnere.

1.4 MENNESKEHANDEL I NORGE

1.4.1 Hvordan sårbare mindreårige rekrutteres til menneskehandel

Noen barn blir på grunn av ekstrem fattigdom og manglende fremtidsutsikter i hjemlandet solgt, "lånt ut" eller sendt på egen hånd av sin familie. Barn som er foreldreløse eller blir skilt fra sin familie på grunn av væpnede konflikter eller naturkatastrofer kan bli plukket opp og tilbudt hjelp til å komme seg i sikkerhet i et vestlig land, for deretter å bli presses ut i utnyttelse til å betjene gjeld til menneskesmuglere og bakmenn/-kvinner. Bakmenn/-kvinner utnytter barnas og familienes sårbare situasjon for å generere økonomisk profitt. Gatebarn og vanskeligstilte familier blir forespeilet en levevei gjennom vinningskriminalitet eller narkotikasalg. Andre tar imot det som ser ut til å være et akseptabelt jobbtilbud, og oppdager etter ankomst at vilkårene har endret seg. Da er det nærmest umulig å komme seg ut av situasjonen, enten på grunn av trusler og vold mot den unge selv eller familien i hjemlandet. Det er heller ikke sikkert at de ikke ser noen annen måte å livnære seg på i et fremmed land, der de verken har noe nettverk eller behersker språket¹⁰.

1.4.2 Hvor blir mindreårige identifisert?

De første mindreårige ofre for menneskehandel i Norge ble identifisert i 2005. Barna er blitt identifisert ved innreise til Norge, på gjennomreise, gjennom politiets Exit-gruppe (spesialgruppe i menneskehandelsaker tilknyttet politimyndighetene i Bergen), av barnevernvakt, utekontakt og av politiet. Noen identifiseres også på gaten og på togstasjoner av forbipasserende. Det er få barn som selv kontakter myndighetene og ber om hjelp. Det er derfor myndighetenes ansvar å oppdage eller identifisere de barna det gjelder.

Barna kan være i Norge uten lovlig opphold, de kan komme fra EØS- og/eller Schengen-land eller ha annet oppholdsgrunnlag. Barna kan være alene, i følge med foreldre eller i følge med andre personer når det oppstår mistanke om at barna kan være utsatt for menneskehandel.

Noen enslige mindreårige asylsøkere har blitt identifisert som ofre for menneskehandel ved registrering av asylsøknaden hos politiets utlendingsenhet, på asylmottak, på omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere eller under asylintervju. Andre blir først identifisert som ofre etter at de er bosatt i en kommune.

Et barn som allerede er plassert i en barneverninstitusjon kan bli identifisert som offer etter at det ble plassert på barneverninstitusjonen.

¹⁰ Vollebæk 2012.

1 /

1.4.3 Formålet med identifisering

Formålet med identifisering er å:

- bidra til å stoppe eller forebygge grov utnyttning
- sikre at barnet får informasjon om sine rettigheter til bistand og beskyttelse
- bistå barnet til å kontakte rette instanser for videre spesialisert assistanse
- overholde meldeplikt til barnevernet

Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) er en tverretattlig samarbeidsenhet som administreres av Politidirektoratet (POD). KOM har utarbeidet en veileder om identifisering av mulige ofre for menneskehandel og tre indikatorlister for identifisering av mulige ofre for menneskehandel. Det er laget indikatorlister for:

- ofre som utnyttet i prostitusjon
- ofre som utnyttet i tvangsarbeid
- barn som er ofre for menneskehandel

Indikatorlistene bør ikke benyttes uten at man har lest veileder om identifisering.

Indikatorlister og veileder kan bestilles via e-post til KOM.pod@politiet.no, eller lastes ned fra www.bufetat.no/menneskehandel.

Ikke alle indikatorer må være til stede for at noen skal kunne identifiseres som ofre. Omvendt er det slik at en person med treff på flere indikatorer ikke trenger å være i en menneskehandelsituasjon, men personen kan ha andre alvorlige problemer. Asylsøkere vil ofte ha høy score på flere av indikatorene uten å være offer for menneskehandel. Dette skyldes at det er gråsoner mellom menneskesmugling og menneskehandel.

Noen barn, som blir identifisert som ofre for menneskehandel, opplever ikke hverdagen som krenkende og skadelig. Noen barn kan oppleve tilværelsen i Norge som et bedre alternativ enn den de kom fra i hjemlandet. Det kan hende at barnet ikke selv oppfatter seg som offer, selv om det utnyttet. Barna er likevel utsatt for en kriminell handling, og skal tilbys både hjelp, omsorg og beskyttelse.

1.4.4 Indikatorer på at barn er utnyttet i menneskehandel

Nedenfor følger en liste over relevante identifiseringsindikatorer¹¹. Listen er ikke uttømmende og relevansen av de nevnte indikatorer vil kunne variere, men de vil være til hjelp ved avgjørelsen av om det foreligger rimelig grunn til å tro at barnet er et offer for menneskehandel:

¹¹ KOM 2008:10

- Barnet kommer fra et land som er kjent for rekruttering til menneskehandel
- Barnet har blitt observert på steder der ulovlig salg av tjenester eller varer ofte forekommer
- Barnet mangler kontroll over eget pass eller reisedokument
- Barnet har gjeld til bakmenn/kvinner
- Barnet har fått sine reisekostnader til destinasjonslandet betalt av tilretteleggere, penger som han/hun må betale tilbake gjennom å arbeide eller yte tjenester i ankomstlandet
- Barnet har vært utsatt for vold eller trusler mot egen person eller mot familie/venner
- Barnet mottar lite eller ingen betaling for utført arbeid/tjeneste
- Barnet har ulovlig lange arbeidsdager over lengre perioder, og ingen fridager
- Barnet har hatt lengre opphold i andre europeiske land
- Barnet har "en fikser" som arrangerer barnets virksomhet
- Relasjonen mellom barn og voksen, som barnet reiser med, kan ikke dokumenteres eller er ikke et "akseptabelt" omsorgsforhold
- Barnet oppgir høyere alder, dvs. det er avstand mellom oppgitt alder og fremtoning/atferd
- Barnet er utstyrt med mobiltelefon, SIM-kort eller telefonnumre, som han/hun er instruert til å ringe dersom han/hun blir tatt inn av politi eller barnevern
- Barnet har penger, verdigjenstander, smykker, mobiltelefoner mv. som han/hun ikke kan gjøre rede for
- Barnets historie virker konstruert og innlært, og med åpenbare feil eller usannheter

1.4.5 Meldeplikt

Dersom man har rimelig grunn til å tro at en mindreårig har vært eller er offer for menneskehandel, skal den mindreårige ikke måtte forlate landet før kompetent myndighet har gjennomført identifikasjonsprosedyren for å fastslå om vedkommende har vært offer for straffbar handling og skal likeledes påse at personen får den bistand som er fastsatt¹².

Ved mistanke om at et barn kan være utsatt for menneskehandel vil det være behov for umiddelbart å ta hånd om barnet og sikre at barnet ikke forsvinner eller kommer i kontakt med menneskehandlerne. Dersom ansatte på omsorgssentre får mistanke om at et barn som bor på omsorgssentret kan være utsatt for menneskehandel skal det snarest meldes fra om dette til kommunal barneverntjeneste¹³. Bekymringsmeldingen til barneverntjenesten bør først formidles per telefon før det sendes bekymringsmelding med kopi til barnets representant og Bufetats regionkontor.

¹² Europarådet 2005:6

¹³ Jf. barnevernloven §§ 5A -3 annet ledd og 5A-5 første og annet ledd.

1 /

Barneverntjenesten har rett og plikt til å åpne undersøkelsessak når det er rimelig grunn til å tro at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for å iverksette tiltak etter barnevernloven¹⁴. Når det er mistanke om menneskehandel, vil barneverntjenesten i samarbeid med politiet vurdere barnets trusselsituasjon og behov for å få iverksatt tiltak etter kap. 4 i barnevernloven for å sikre og ivareta barnet¹⁵.

Dersom ansatte på en barneverninstitusjon får mistanke om at et barn som bor på institusjonen kan være utsatt for menneskehandel, skal det snarest meldes fra til kommunal barneverntjeneste, med kopi til plasserende fagteam. Dette er avgjørende for at barneverntjenesten skal kunne følge opp plasseringen og eventuelt vurdere om andre tiltak er nødvendig for å sikre og ivareta barnet.

1.4.6 Hvem er barna?

Mindreårige ofre kommer hovedsakelig fra Øst-Europa, Sentral-Europa, Baltikum, Asia og Afrika. Noen av barna har reist gjennom mange land, og har vært på reise i mer enn ett år før de kommer til Norge.

Både gutter og jenter er ofre. Barna har vært fra 10 til 17 år da de ble identifisert. Flere av barna har oppgitt en langt høyere alder enn den faktiske. Norske myndigheter tror barna er blitt instruert av menneskehandlerne til å oppgi høyere alder for å unngå at det blir iverksatt tiltak fra barneverntjenesten eller for å unngå at barna blir behandlet som enslige mindreårige asylsøkere. Enslige mindreårige asylsøkere får tettere oppfølging og dermed «mindre frihet» enn voksne asylsøkere.

Barna kan være plukket ut i hjemlandet for å utnyttes i Norge eller i andre land. Andre ganger blir sårbare barn som allerede har forlatt hjemlandet, for eksempel enslige mindreårige asylsøkere, kontaktet for å lokkes eller trues inn i utnytting.

Det finnes ingen holdepunkter for at menneskehandel er en kulturell praksis blant rom-folket, slik man kan få inntrykk av i media. Forskning viser imidlertid at romfolket i Europa er svært sårbare for menneskehandel på grunn av strukturelle former for etnisk diskriminering og kjønnsdiskriminering, fattigdom og sosial ekskludering¹⁶.

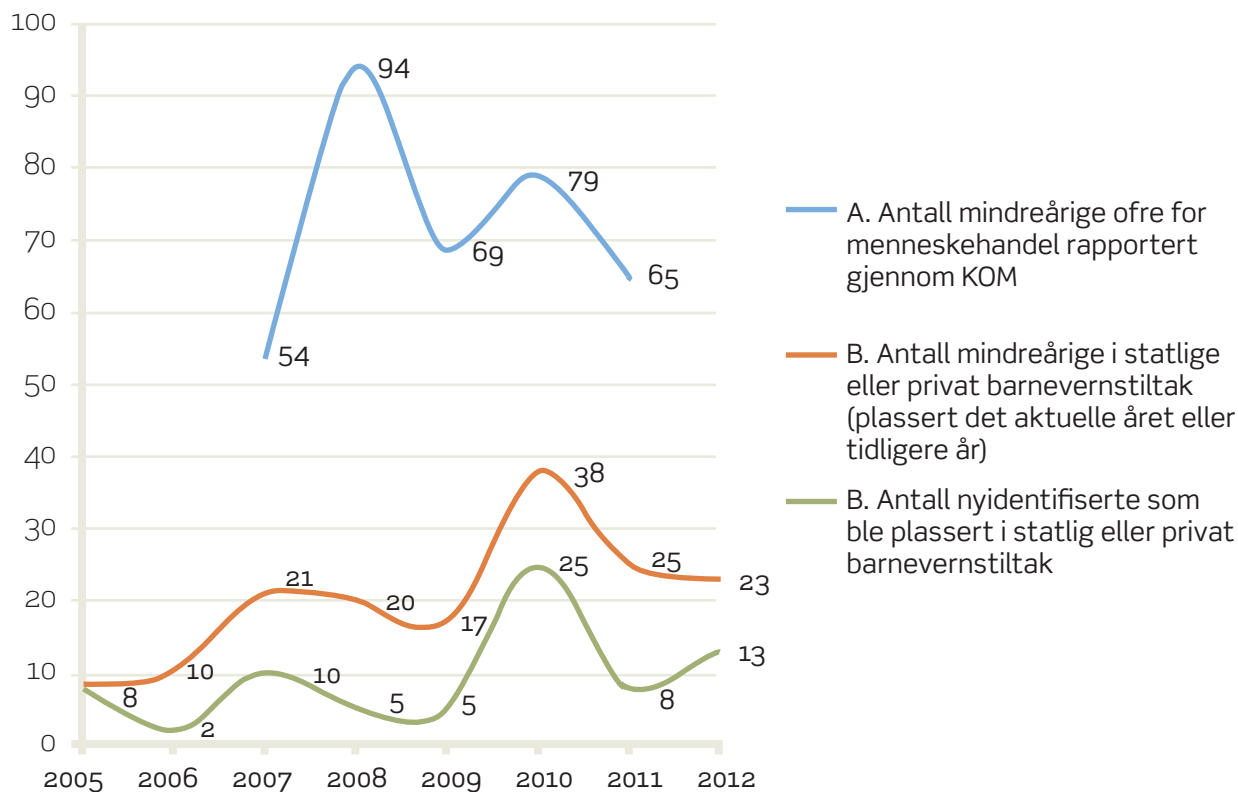
¹⁴ Jf. barnevernloven § 4-3

¹⁵ Se punkt 2.1.1 i denne veilederen

¹⁶ Vollebæk 2012:62.

1.4.7 Omfang og rapportering

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet mottar rapportering fra regionene om mindreårige ofre som får tiltak gjennom Bufetat. I perioden 2005 til og med 2011 har 56 barn fått tiltak gjennom Bufetat. Noen barn er kun i tiltak en kort periode før de returnerer til hjemlandet. Andre blir i tiltak i flere år og Norge blir deres nye hjemland.

- A viser mindreårige offer for menneskehandel som blir rapportert til KOM-nettverket. Det finnes ikke tilgjengelige tall fra 2005 og 2006. For 2012 var ikke tallene tilgjengelig da dette heftet gikk i trykken.
- B viser antallet ny-identifiserte ofre som blir plassert gjennom et av Bufetats fagteam det aktuelle året. Plasseringene er i både statlige og private barnevernstiltak.
- C viser antall mindreårige som fikk barnevernstiltak det aktuelle året.

Det varierer fra år til år hvor mange ofre som får tiltak gjennom Bufetat. Det er grunn til å anta at det er langt flere mindreårige ofre for menneskehandel i Norge enn det myndighetene i dag klarer å oppspore. Med økende kunnskap om og fokus på barn som ofre for menneskehandel, vil vi derfor kunne få en økning av antall registrerte ofre i årene som kommer.

Både kvinner, menn, jenter og gutter utnyttet. Noen blir lokket inn i utnyttelse av falske løfter om et bedre liv. Andre blir slått, voldtatt, innesperret og sultet inntil de gjør som de kriminelle krever.

1 /

Ofre for menneskehandel tør ofte ikke å kontakte politi eller hjelpeapparat for å få hjelp til å komme ut av situasjonen. De er redde for represalier overfor familien i hjemlandet. Mange skammer seg også over situasjonen de har havnet i.

Bare seks barn ble identifisert som ofre for menneskehandel i Danmark mellom 2006 og 2010, mens i Norge, som bruker bredere definisjon av ”potensielt offer», ble 217 barn identifisert i perioden 2007 til 2009. Det virker usannsynlig at Danmark skal ha et så mye mindre problem enn Norge¹⁷.

1.4.8 Norge som transitt- og mottakerland

De fleste land i verden kommer i kontakt med menneskehandelen. Noen land er:

- opprinnelsesland som de utsatte kommer fra
- transittland som de utsatte reiser gjennom
- mottakerland der utnyttelsen foregår

Norge er både transittland og mottakerland. Flertallet av de utsatte kommer fra Øst-Europa, Sentral-Europa, Baltikum, Asia og Afrika.

1.5 INTERNASJONALT SAMARBEID

Norge deltar i det internasjonale samarbeidet for å forebygge og bekjempe denne alvorlige formen for kriminalitet og krenkelse av menneskerettigheter. Flere frivillige organisasjoner i Norge og andre land er sterkt engasjert i arbeidet. Det internasjonale samfunn har de siste årene vedtatt en rekke konvensjoner. De viktigste er:

- Den europeiske menneskerettighetskonvensjon
- FNs konvensjon om barnets rettigheter
- FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og tilleggsprotokollen om menneskehandel (Palermoprotokollen 2000)
- FNs kvinnekonvensjon
- FNs barnekonvensjon og tilleggsprotokollen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi
- ILOs konvensjon nr. 182 om de verste former for barnearbeid.

¹⁷ Unicef 2011:7

1.6 REGJERINGENS HANDLINGSPLAN MOT MENNESKEHANDEL

Norge har internasjonale forpliktelser når det gjelder å trygge ofre for menneskehandel som oppholder seg i landet. Ofre skal bistås med psykisk og sosial restitusjon. Bistanden skal omfatte egnet og trygt husvære, psykologisk og materiell bistand, tilgang til øyeblikkelig medisinsk hjelp, tolke- og oversettertjenester, samt bistand som muliggjør at ofrenes rettigheter og interesser kan bli presentert og vurdert på de rette stadier i straffeforfølgning av lovbrøttere, jf. regjeringens handlingsplan «Sammen mot menneskehandel (2011-2014)».

1.6.1 Tiltak i handlingsplanen

Regjeringens handlingsplan er den fjerde handlingsplanen mot menneskehandel. De fleste tiltakene i handlingsplanen gjelder i like stor grad barn som voksne. Handlingsplanen har likevel et eget kapittel om barn med følgende tiltak:

- Tiltak 24: Sikre bedre oppfølging av enslige mindreårige asylsøkere og mindreårige uten tilknytning til Norge som påtreffes i kriminelle-/rusmiljøer.
- Tiltak 25: Fortsette innsatsen for å forebygge og oppklare at barn forsvinner fra barnevernets omsorgssenter eller asylmottak
- Tiltak 26: Videreutvikle omsorgstilbudet for barn utsatt for menneskehandel
- Tiltak 27: Delta aktivt i det regionale og internasjonale arbeidet for å beskytte barn mot menneskehandel
- Tiltak 28: Innhente forskningsbasert kunnskap om mindreårige ofre for menneskehandel

1.6.2 Koordinering av innsatsen mot menneskehandel

Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) har et nasjonalt ansvar for å koordinere arbeidet med bistand og beskyttelse til ofre for menneskehandel. KOMs overordnede mål er å bidra til å redusere forekomsten av menneskehandel i Norge på lang sikt. Videre skal KOM i samhandling med sentrale myndigheter og organisasjoner arbeide for å redusere:

- antall personer som rekrutteres og utnyttes i menneskehandel i Norge,
- forekomsten av kriminelle nettverk som utøver menneskehandel i Norge og
- bruken av Norge som transittland i menneskehandel.

KOM er en arena for erfaringsutveksling, samarbeid og koordinering mellom ansvarlige etater og frivillige organisasjoner. KOM administreres av Politidirektoratet og driftes av to ansatte ved seksjon for forebygging og kriminalitetsbekjempelse.

KOM innhenter rapporter fra etater og organisasjoner og lager årlige rapporter over hvor mange som identifiseres som mulige ofre, hvor mange som mottar bistand og aktuelle problemstillinger og utfordringer. En forutsetning for at myndighetene kan få oversikt over omfanget, er at myndighetene og organisasjoner kommer i kontakt med ofre for menneskehandel, og at de klarer å identifisere personer som er ofre.

2/

INNSATS OVERFOR MINDREÅRIGE OFRE FOR MENNESKEHANDEL I NORGE

2.1 MYNDIGHETENES ANSVAR VED MISTANKE OM AT ET BARN ER UTSATT FOR MENNESKEHANDEL

Det følger av regjeringens handlingsplan mot menneskehandel, at barnevernet i samarbeid med andre relevante etater og hjelpetjenester har et hovedansvar for oppfølging av barn som er mulige ofre for menneskehandel. Dette ansvaret er uavhengig av om barnet oppholder seg lovlig eller ulovlig i Norge. Politi- og påtalemyndigheten har også et særlig ansvar for barn som kan være utsatt for menneskehandel.

2.1.1 Kommunal barneverntjeneste

Dersom barneverntjenesten mottar melding om at et barn kan være utsatt for menneskehandel, skal barneverntjenesten snarest vurdere meldingen¹⁸. Barneverntjenesten i kommunen har et ansvar for alle mindreårige som oppholder seg i kommunen¹⁹. Bekymringsmeldinger som gjelder enslige mindreårige med uavklart oppholdsstatus, skal følges opp etter samme prosedyrer og saksbehandlingsprosedyrer som gjelder for andre barnevernssaker²⁰. Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter kap. 4 i barnevernloven, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet²¹. Det er viktig at barneverntjenesten melder fra til politiet om menneskehandelsaker med mindreårige ofre, da barnet kan være alvorlig truet og ha behov for beskyttelsestiltak²². Politiet har ansvar for å utarbeide trusselvurdering og gi anbefaling om hvilke beskyttelsestiltak som bør iverksettes rundt barnet. Politiets trusselvurdering har betydning både for barneverntjenestens vurdering om det skal iverksettes tiltak etter barnevernloven og hva tiltakene skal gå ut på²³.

Enslige, mindreårige som har vært offer for menneskehandel, vil være omfattet av representantordningen, dersom de søker om asyl eller refleksjon. Ikke alle ofre for menneskehandel søker om asyl eller refleksjon i første omgang, og vil dermed ikke ha representant²⁴. Dersom et barn, som har krav på det, ikke har fått oppnevnt representant, må barneverntjenesten kontakte Fylkesmannen og anmode om at det oppnevnes en representant/verge som kan ivareta barnets interesser.

¹⁸ Jf. barnevernloven § 4-2

¹⁹ Jf. barnevernloven §§ 1-2 og 1-3

²⁰ BLD 2010:3

²¹ Jf. barnevernloven § 4-3.

²² BLD 2010:8

²³ Se mer om aktuelle tiltak for barnet i BLD 2006:13

²⁴ BLD 2011:25

Mindreårige som er identifisert som mulige ofre for menneskehandel har krav på bistandsadvokat. Dersom barnet ikke har oppnevnt bistandsadvokat, må barneverntjenesten følge opp at barnets representant sørger for at det blir oppnevnt bistandsadvokat.

2.1.2 Bufetat

Bufetat skal bistå barneverntjenesten i kommunene med plassering utenfor hjemmet, og har ansvaret for rekruttering av og formidling av fosterhjem og for at fosterhjemmene får nødvendig opplæring og generell veiledning. Bufetat har også ansvar for etablering og drift av barneverninstitusjoner og omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år, og for godkjenning av private og kommunale institusjoner som benyttes etter barnevernloven²⁵.

Alle søknader fra barneverntjenesten om bistand til plassering utenfor hjemmet skjer gjennom Bufetats fagteam, enten plasseringen skjer akutt eller er planlagt. Bufetats tjenestetilbud er inndelt i ulike funksjoner, hvor både plassering i fosterhjem og institusjon inngår.

Ved plassering av mindreårige ofre vil det være aktuelt med plassering i fosterhjem, barnevernsinstitusjon eller omsorgssenter for enslige, mindreårige asylsøkere²⁶. Flere mindreårige ofre har blitt plassert i fosterhjem eller på barneverninstitusjon, men flest i barneverninstitusjon på grunn av barnets beskyttelsesbehov og politiets vurdering av barnets sikkerhet. Ingen mindreårige ofre for menneskehandel har frem til nå blitt plassert på omsorgssenter. Mindreårige ofre, som er blitt identifisert mens de bodde på et omsorgssenter, har som regel blitt boende på omsorgssentret mens asylsøknaden ble behandlet.

2.1.3 Politi- og påtalemyndigheten

Hvert enkelt politidistrikt har ansvaret for å forebygge, avdekke og straffeforfølge menneskehandel. Politiet skal identifisere barn som er ofre for menneskehandel, utarbeide trusselvurdering, og sørge for iverksettelse av beskyttelsestiltak i tråd med denne vurderingen. Politiet skal også undersøke og dokumentere saken, herunder kartlegge barnets og eventuelle foresattes identitet. Politiet og påtalemyndigheten har videre ansvar for å avdekke, etterforske og straffeforfølge personer og nettverk som står bak menneskehandelen, samt sikre at barnets rettigheter som fornærmet i straffesaken blir ivarettatt²⁷.

²⁵ Jf. barnevernloven § 2-3 andre og sjette ledd, kap. 5 og 5A.

²⁶ BLD 2008:17

²⁷ BLD 2011:12

2/

2.1.4 Utlendingsmyndigheten

Utlendingsmyndighetene avgjør spørsmål om oppholdstillatelse for barn som er ofre for menneskehandel. Det kan søkes om ulike typer tillatelser som gir midlertidig oppholdstillatelse eller grunnlag for permanent opphold i Norge.

Søknad om beskyttelse (asyl):

Når en person søker om beskyttelse (asyl) vurderes det om søkeren ved retur til hjemlandet kan risikere å bli utsatt for forfølgelse på bakgrunn av etnisitet, avstamning, hudfarge, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, eller på annen måte bli utsatt for umenneskelig behandling, jf. utlendingsloven § 28. Dersom det vurderes at det ikke foreligger en slik risiko, skal det vurderes om det om personen fyller vilkårene for oppholdstillatelse på grunn av sterke menneskelige hensyn eller særlig tilknytning til riket, jf. utlendingsloven § 38. Her foretas det en totalvurdering, hvor det bl. a. legges vekt på om personen har vært offer for menneskehandel. I saker som gjelder barn skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Oppholdstillatelse til vitner i sak om menneskehandel:

Ofre for menneskehandel som har avgitt vitneforklaring i sak om menneskehandel, og som ikke fyller vilkårene for beskyttelse, kan ha rett til oppholdstillatelse som danner grunnlag for permanent oppholdstillatelse, jf. utlendingsloven § 38, utlendingsforskriften § 8-4 og instruks fra Justis- og beredskapsdepartementet GI 2010-031. Formålet er å legge til rette for at ofre for menneskehandel skal tørre å stå fram i en rettsprosess uten frykt for represalier i hjemlandet, og å sikre ivaretagelse av ofrene i Norge. Slik tillatelse vurderes etter søknad om asyl.

Refleksjonsperiode og begrenset oppholdstillatelse

Ofre for menneskehandel kan søke om en refleksjonsperiode - en 6 måneders oppholdstillatelse for å vurdere om vedkommende ønsker å anmelde forholdet, jf. utlendingsforskrifter 8-3 første ledd og UDIs rundskriv RS 2010-141. EU- og EØS-borgere kan også søke om refleksjonsperiode. Refleksjonsperiode er et lavterskeltilbud, noe som innebærer at det kan være tilstrekkelig at personen selv anser seg som utsatt for menneskehandel, og det ikke foreligger klare holdepunkter for det motsatte. I tillegg må vedkommende være innstilt på å motta hjelp, og følge opp de tiltakene som tilbys. En refleksjonsperiode kan ikke fornyes, men det kan innvilges en begrenset oppholdstillatelse i inntil ett år dersom det skulle være nødvendig for å kunne straffeforfølge bakmennene. jf. utlendingsforskriften 8-3 annet ledd og UDIs rundskriv RS 2010-141. Denne begrensede oppholdstillatelsen kan innvilges uavhengig av om det har vært en forutgående refleksjonsperiode, og den kan fornyes.

Tvungen hjemsendelse av en enslig mindreårig skal bare skje til familiemedlem, oppnevnt verge eller til et annet forsvarlig omsorgstilbud.

2.2 KOORDINERT TVERRETATLIG SAMARBEID

I saker der det er mistanke om menneskehandel er det nødvendig med koordinert tverretatlig samarbeid mellom barnevern, politi og utlendingsmyndigheter. I tillegg må det samarbeides med barnets representant/verge og bistandsadvokat.

Alle som har oppgaver overfor barnet må innkalles til et samarbeidsmøte så raskt som mulig. I noen kommuner er det opprettet tverretatlige, operative team (TOT). TOT vil kunne fungere som et koordineringsteam og ta ansvar for å koordinere oppfølgingen mellom etatene etter å ha fått melding om at et barn antas å være offer for menneskehandel. I de kommuner hvor det ikke er TOT vil den barneverntjenesten, som har foretatt plasseringen, normalt være koordinator.

På samarbeidsmøtet avklares ansvar, oppgaver, fremdrift og hvordan informasjon bør utveksles. Det må også avklares hvilke beskyttelsestiltak som må settes inn for å beskytte barnet, og det må lages en sikkerhetsplan²⁸. Dersom barnet er plassert etter barnevernloven § 4-29 har institusjonen plikt til å følge opp de beskyttelsestiltakene som fremgår av vedtaket fra barneverntjenestens leder, påtalemyndigheten eller fylkesnemnda. Se kapittel fire og www.bufetat.no/menneskehandel.

Det er politiet som etterforsker straffesaken. Det er imidlertid viktig at barneverntjenesten, institusjonen og /eller omsorgssentret videreformidler opplysninger om den mindreåriges bakgrunn, historie og nåværende situasjon til politiet, da opplysningene kan få betydning for straffesaken. Institusjonen/omsorgssentret og den kommunale barneverntjenesten bør bli enig om hvilken informasjon som kan formidles til politiet, jf. barnevernloven § 6 7 tredje ledd.

Utlendingsmyndighetene avgjør spørsmålet om oppholdstillatelse. Barneverntjenesten og barneverninstitusjonen/omsorgssentret bør samarbeide om å informere UDI om forhold ved den mindreåriges situasjon som kan få betydning for UDIs behandling av utlendingssaken. I henhold til barnevernloven § 6-7 kan det gis opplysninger til andre offentlige forvaltningsorganer når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens, barneverninstitusjonens eller omsorgssenterets oppgaver. Dette innebærer at det etter en konkret vurdering, uten hinder av taushetsplikten, kan gis opplysninger dersom dette er nødvendig for sikre det enkelte barn et best mulig og helhetlig tjenestetilbud²⁹. UDI kan eventuelt kontaktes ved behov for veiledning.

UDI kan også begjære om informasjon fra barneverntjenesten, barneverninstitusjonen eller omsorgssenteret dersom det anses som nødvendig for å behandle søknaden om beskyttelse

²⁸ Se også 4.4 i dette heftet.

²⁹ Jf. BLD 2011:34

2/

eller opphold på annet grunnlag. Barneverninstitusjonen/omsorgssentret og kommunal barneverntjeneste bør bli enig om hvilken informasjon som kan formidles til UDI³⁰.

En forespørsel til UDI om utlevering av taushetsbelagte opplysninger i en mulig menneskehandelsak skal fremsettes skriftlig. Kommunal barneverntjeneste eller barneverninstitusjon/omsorgssenter skal i sin forespørsel vise til aktuell hjemmel for innsyn³¹. Det bør fremkomme hvilke opplysninger eller dokumenter det ønskes innsyn i, og hva opplysningene skal brukes til³². Utleveringsplikten gjelder opplysninger, og ikke dokumenter. Det er krav til relevans for å utlevere opplysningene. Kravet innebærer at innhentingene ikke må omfatte unødvendige og overflødige personopplysninger. I mange tilfeller kan man for eksempel legge til grunn at store deler av asylintervjuet ikke er relevant for barnevernet å kjenne detaljene i, for eksempel detaljer i beskyttelsesgrunnlaget, hvordan intervjuet har forløpt, eventuelle overgrepbeskrivelser, detaljer i helseanførslene mv.

2.3 RETUR AV MINDREÅRIGE OFRE FOR MENNESKEHANDEL

For mindreårige som har søkt om asyl må retur være del av samtalen med den mindreårige og hans/hennes representant. Det returforberedende arbeidet er et felles anliggende for hele personalgruppen ved barneverninstitusjonen/omsorgssentret. Alle mindreårige bør informeres om retur. Barneverninstitusjonen/omsorgssentret må legge til rette for at den mindreårige selv enkelt kan ta initiativ til retursamtaler under hele oppholdet. Samtale om retur bør ha preg av informasjon, dialog og veiledning som bidrar til at beboeren har en forståelse av sine handlingsalternativer.

Samtalen må som et minimum ivareta følgende tema:

- konsekvensene av avslag på søknad om beskyttelse
- plikten til å forlate Norge
- det assisterte frivillige returprogrammet og reintegreringsprosjekter
- uttransportering i regi av politiet
- om eventuelle barns situasjon i forbindelse med uttransportering

Dersom den mindreårige ønsker å returnere, må han/hun bistås i søknadsprosessen om assistert frivillig retur. Han /hun må også få hjelp til å opprette kontakt med International Organization for Migration (IOM)³³.

³⁰ Jf. barnevernloven § 6-7 tredje ledd

³¹ Jf. barnevernloven § 6-4 annet ledd.

³² Se UDI 2011 punkt 5.6.6

³³ www.iom.no/

Som en del av det returforberedende arbeidet bør barneverninstitusjonen/omsorgssentret tilrettelegge for at beboeren skal kunne reaktivere sitt nettverk i hjemlandet. Det kan f.eks. være ved jevnlig samtaler med familie og slekt i hjemlandet og ved å tilrettelegge for at den mindreårige har tilgang til TV, internett og andre medier som kan bidra til vedlikehold og utvikling av morsmålet.

En forutsetning for at barnet kan ha kontakt med familien, er at det ikke foreligger noen kidnappingsfare mens det er plassert eller fare for at barnet kan bli retraffikert ved retur.

Søknad om beskyttelse (asyl):

Dersom barnet ønsker å reise tilbake til hjemlandet bør barneverntjenesten og barneverninstitusjonen/omsorgssenteret informere om muligheten til frivillig retur med IOMs retur- og reintegreringsprosjekt for ofre for menneskehandel.

Dersom barnet ønsker å reise hjem før eller uten at norske myndigheter har vurdert om det er trygt for barnet i hjemlandet eller om det er fare for retraffikering, bør barneverntjenesten innhente informasjon fra og samarbeide med andre myndigheter, og barnet selv, for å avklare om det er til barnets beste å returnere til hjemlandet.

3/

PLASSERING AV MINDREÅRIGE OFRE FOR MENNESKEHANDEL

Mindreårige ofre for menneskehandel kommer fra mange deler av verden og er like forskjellige som andre barn.

Det som er felles for dem er at de har blitt unyttet eller er planlagt utnyttet for profitt, og derfor har behov for beskyttelse. Generelt har de liten kunnskap om det norske samfunnet, enten fordi de er blitt identifisert som ofre på gjennomreise i Norge, fordi de er enslige mindreårige asylsøkere, eller fordi de er blitt holdt isolert i den tiden de har oppholdt seg her.

I perioden 2005 til begynnelsen av 2011 har det variert i hvilken grad barn som er antatt utsatt for menneskehandel, har samarbeidet med norske myndigheter om å bli tatt ut av menneskehandelsituasjonen og bli beskyttet mot menneskehandlerne. De som har vært plassert i regi av Bufetat fra ca.2009/2010 og til 2012 kan grovt deles inn i tre kategorier med hensyn til samarbeid om å bli beskyttet:

- Barn som forstår trusselsituasjonen og samarbeider om beskyttelsestiltak (et lite mindretall).
- Barn som ikke vil beskyttes, men som likevel har latt seg beskytte gjennom begrensninger i adgangen til å motta besøk, begrensninger i bruk av kommunikasjonsmidler gjennom post, telefon og internett og begrensninger i bevegelsesfrihet utenfor institusjonens område.
- Barn som ikke vil beskyttes, og som selv med ovennevnte begrensninger har klart å rømme (en økende gruppe).

De nordiske landene har ulik praksis når det gjelder å beskytte barn som ikke selv samtykker til beskyttelse. I for eksempel Finland er det opp til antatte mindreårige ofre selv å si ja eller nei til å motta beskyttelsestiltak, mens praksisen i Norge er at barnevernmyndighetene kan sette inn beskyttelsestiltak uavhengig av barnets samtykke³⁴.

Hvilke beskyttelsestiltak som kan iverksettes vil være avhengig av grunnlaget for plasseringen. Det er derfor viktig at ansatte i barneverninstitusjoner og omsorgssentre har kunnskap om de ulike plasseringsgrunnlagene i barnevernloven.

³⁴ Unicef 2011

3.1 AKUTTPLASSERINGER

I saker der mindreårige kan være utsatt for menneskehandel kan det i visse situasjoner være nødvendig å handle raskt for å forhindre at barnet blir utsatt for overgrep eller forsvinner. Det finnes flere paragrafer i barnevernloven som gir adgang til å akuttplassere barn i fosterhjem eller institusjon.

Politiets vurderinger av faren for menneskehandel har stor betydning ved avgjørelsen av hvorvidt det er behov for å fatte midlertidig akuttvedtak. I noen tilfeller kan det imidlertid oppstå situasjoner der det av hensyn til barnet er nødvendig å fatte vedtak før politiet har etterforsket saken tilstrekkelig til å kunne uttale seg med tyngde om utnyttelsesfaren eller plasseringsbehov. Der det er praktisk mulig og ikke vil utsette barnet for fare, bør politiets uttalelse innhentes. Når fylkesnemnda treffer ordinære vedtak om plassering, må disse vedtakene basere seg på politiets vurdering av faren for menneskehandel og barnets beskyttelsesbehov³⁵.

3.1.1 Barnevernloven § 4-6 første ledd

Barneverntjenesten skal sette i verk de hjelpetiltak som er umiddelbart nødvendige dersom et barn "er uten omsorg fordi foreldrene er syke eller barnet er uten omsorg av andre grunner". Mindreårige som er utsatt for menneskehandel er ofte i Norge uten foreldre eller andre omsorgspersoner. Barnets verge, og barnet selv når det er over 15 år, må imidlertid samtykke til de hjelpetiltak som iverksettes. Er barnet under 15 år skal barnet informeres og gis anledning til å uttale seg, og barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med alder og modenhet³⁶.

3.1.2 Barnevernloven § 4-6 annet ledd

Barneverntjenestens leder eller påtalemyndigheten kan treffe midlertidig vedtak om å plassere barnet utenfor hjemmet dersom det er "fare for at et barn kan bli vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet". Vedtaket kan treffes selv om barnets verge eller barnet selv motsetter seg det.

3.1.3 Beskyttelsestiltak når barnet er plassert etter § 4-6 første og annet ledd

Barneverninstitusjonen/omsorgssenteret³⁷ kan etter barnevernloven § 5-9 og rettighetsforskriften kap. 2 foreta mindre inngripende begrensninger i barnets rett til å bevege seg fritt innenfor og utenfor institusjonens område, motta besøk og ha samvær med andre, og til fritt å benytte elektroniske kommunikasjonsmidler. Begrensningene må begrunnes i omsorgsansvaret for den enkelte eller institusjonens ansvar for driften, herunder ansvaret for alles trygghet og trivsel.

³⁵ Jf. BLD 2011:35

³⁶ Jf. barnevernloven § 6-3

³⁷ Jf. barnevernloven § 4-14

3/

Dersom barnet rømmer kan barnet om nødvendig bringes tilbake til institusjonen mot sin vilje dersom det er plassert etter § 4-6 annet ledd³⁸.

3.1.4 Barnevernloven § 4-25 annet ledd

Barneverntjenestens leder eller påtalemyndigheten kan treffe midlertidig vedtak om å plassere barn som har vist alvorlige atferdsvansker på barneverninstitusjon eller fosterhjem med særlige forutsetninger³⁹ dersom det er fare for at barnet vil bli vesentlig skadelidende om det ikke blir tatt hånd om straks. Vedtak kan treffes selv om barnets verge eller barnet selv motsetter seg det. For at det skal kunne treffes vedtak må vilkårene i barnevernloven § 4-24 første ledd være til stede. Det betyr at barnet må ha vist alvorlige atferdsvansker i form av alvorlig eller gjentatt kriminalitet, ved vedvarende misbruk av rusmidler eller på annen måte. Kriteriet ”på annen måte” er i barnevernlovens forarbeider beskrevet som ”annen form for utpreget normløs atferd”, eksempelvis ”prostitusjon eller manglende normalt livsmønster for barn i tilsvarende aldersgruppe”. Barn som kan være utsatt for menneskehandel vil i visse tilfeller kunne plasseres i institusjon etter denne bestemmelsen, men den bør kun brukes dersom barnet ikke kan beskyttes tilfredsstillende på annen måte⁴⁰.

3.1.5 Beskyttelsestiltak når barnet er plassert etter § 4-25 annet ledd

Institusjonen kan etter barnevernloven § 5-9 og rettighetsforskriften kapittel 4 foreta mer inngripende begrensninger (tvang) i barnets rett til å bevege seg fritt innenfor og utenfor institusjonens område, motta besøk og ha samvær med andre, og til fritt å benytte elektroniske kommunikasjonsmidler. Begrensningene må være nødvendig av hensynet til behandlingsopplegget eller formålet med plasseringen, og kan ikke ha lenger varighet enn inntil 14 dager av gangen. Av hensyn til barnets rettsikkerhet må det treffes enkeltvedtak etter forvaltningsloven og avgjørelsen må i tillegg protokollføres og forelegges fylkesmannen⁴¹.

Dersom barnet rømmer kan barnet om nødvendig bringes tilbake til institusjonen mot sin vilje, dersom det er plassert etter § 4-25 annet ledd⁴².

3.1.6 Barnevernloven § 4-29 fjerde ledd

Barneverntjenestens leder eller påtalemyndigheten kan treffe midlertidig vedtak om å plassere barnet i institusjon dersom det er sannsynlig at det foreligger en nærliggende og alvorlig fare for at et barn utnyttes eller kan bli utnyttet til menneskehandel, og plassering i institusjon er nødvendig for å beskytte barnet. Vedtak kan treffes selv om barnet motsetter seg det.

³⁸ Jf. barnevernloven § 6-8 og rettighetsforskriften § 20 fjerde ledd

³⁹ Jf. barnevernloven § 4-27

⁴⁰ f. BLD 2006

⁴¹ Jf. rettighetsforskriften § 26

⁴² Jf. barnevernloven § 6-8 og rettighetsforskriften § 20 fjerde ledd

3.1.7 Beskyttelsestiltak når barnet er plassert etter 4-29 fjerde ledd

Barneverntjenestens leder eller påtalemyndigheten kan beslutte at det skal iverksettes særskilte beskyttelsestiltak ved plasseringen dersom det er nødvendig for å hindre at barnet får kontakt med personer det er fare for kan utnytte det til menneskehandel. Beskyttelsestiltakene må fremgå av vedtaket og ikke være mer omfattende enn nødvendig.

Beskyttelsestiltakene kan begrense barnets adgang til å motta besøk, å kommunisere gjennom post, telefon eller annet kommunikasjonsmiddel og å bevege seg fritt utenfor institusjonens område. Beskyttelsestiltakene kan også omfatte begrensninger i hvem som skal vite hvor barnet er⁴³. Ved plassering etter § 4-29 har institusjonen en plikt til å gjennomføre de beskyttelsestiltakene som følger av vedtaket, jf. barnevernloven § 5-9 femte ledd.

Dersom barnet rømmer kan barnet om nødvendig bringes tilbake til institusjonen mot sin vilje, dersom det er plassert etter § 4-29⁴⁴.

3.2 PLASSERING FOR EN LENGRE PERIODE

Akuttvedtak om plassering ved tvang skal oversendes fylkesnemnda snarest for godkjenning⁴⁵. Dersom fylkesnemnda godkjenner akuttvedtaket, og vedtaket opprettholdes etter en eventuell klagebehandling⁴⁶, har barneverntjenesten tidsfrister for å fremme forslag om videre tiltak for fylkesnemnda, ellers faller vedtaket bort. Barneverntjenesten har en frist på seks uker fra vedtak er truffet etter § 4-6 til å fremme forslag om tiltak etter § 4-12, eventuelt hjelpetiltak etter 4-4. Dersom det er truffet akuttvedtak etter § 4-25 annet ledd har barneverntjenesten en frist på to uker til å fremme forslag om tiltak etter § 4-24. Ved bruk av § 4-29 fjerde ledd har barneverntjenesten også to ukers frist til å fremme forslag om opprettholdelse av vedtaket eller iverksettelse av andre tiltak som må avgjøres av fylkesnemnda.

Minste inngreps prinsipp gjelder i alle saker etter barnevernloven. Det betyr at tvangstiltak ikke kan iverksettes dersom det er tilstrekkelig med frivillige hjelpetiltak. Det må foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak hvilke tiltak som er nødvendig.

⁴³ Jf. barnevernloven § 4-29 femte ledd

⁴⁴ Jf. barnevernloven § 6-8 og rettighetsforskriften § 20 fjerde ledd

⁴⁵ Jf. barnevernloven § 7-22

⁴⁶ Etter barnevernloven § 7-23 kan akuttvedtak ved tvang påklages til fylkesnemnda. Klagen behandles av nemndleder alene og vedtak skal foreligge innen 1 uke etter at fylkesnemnda mottok saken.

3/

3.2.1 Barnevernloven § 4-4 femte ledd

Barneverntjenesten kan formidle plass i fosterhjem, barneverninstitusjon eller omsorgssenter dersom barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for hjelp og behovene ikke kan løses ved andre hjelpetiltak⁴⁷. Barnets verge, og barnet selv når det er over 15 år, må samtykke til tiltaket. Er barnet under 15 år skal barnet informeres og gis anledning til å uttale seg, og barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med alder og modenhet.

3.2.2 Barnevernloven § 4-12 a)

Fylkesnemnda kan fatte vedtak om omsorgsovertagelse "dersom det er alvorlige mangler i ved den daglige omsorgen som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt barnet trenger etter sin alder og utvikling". Vedtak om omsorgsovertagelse kan treffes selv om barnets verge eller barnet selv motsetter seg det. Bestemmelsen tar først og fremst sikte på situasjoner der barnet bor hos sine foreldre, men kan også anvendes når barnet bor hos andre. Det følger av forarbeidene til barnevernloven § 4-12 a) at bestemmelsen også er ment å omfatte barn som rent faktisk ikke har noen foreldre eller andre foresatte når de for øvrig er i en situasjon som er beskrevet i bokstav a. Det betyr at det kan fattes vedtak om omsorgsovertagelse for barn som kommer til Norge uten foreldre eller andre foresatte, forutsatt at vilkårene i bestemmelsen for øvrig er oppfylt. Bestemmelsen er særlig et aktuelt alternativ dersom det tas sikte på at barnet skal bli landet under barnevernets omsorg over lengre tid⁴⁸. Ved vedtak etter § 4-12 a) kan barnet plasseres både i fosterhjem, barneverninstitusjon, opplærings- eller behandlingsinstitusjon etter annet lovverk eller omsorgssenter⁴⁹, men vanligvis plasseres barnet i fosterhjem eller barneverninstitusjon.

3.2.3 Beskyttelsestiltak hvor barnet er plassert etter § 4-4 femte ledd og § 4-12

Barneverninstitusjonen/omsorgssenteret kan etter barnevernloven § 5-9 og rettighetsforskriften kapittel 2 foreta mindre inngripende begrensninger i barnets rett til å bevege seg fritt innenfor og utenfor institusjonens område, motta besøk og ha samvær med andre, og til fritt å benytte elektroniske kommunikasjonsmidler. Begrensningene må være begrunnet i omsorgsansvaret for den enkelte eller institusjonens ansvar for driften, herunder ansvaret for alles trygghet og trivsel.

Dersom barnet rømmer kan barnet om nødvendig bringes tilbake til institusjonen mot sin vilje, dersom det er plassert etter § 4-12⁵⁰.

⁴⁷ Jf. barnevernloven § 4-4 annet ledd

⁴⁸ BLD 2011:33

⁴⁹ Jf. barnevernloven § 4-14

⁵⁰ jf. barnevernloven § 6-8 og rettighetsforskriften § 20 fjerde ledd

3.2.4 Barnevernloven § 4-24

Fylkesnemnda kan dersom barnet har vist alvorlige atferdsvansker, fatte vedtak om plassering i institusjon for observasjon, undersøkelse og korttidsbehandling i opptil 4 uker, med mulighet for forlengelse i ytterligere 4 uker⁵¹. Er det trolig at barnet har behov for mer langvarig behandling kan barnet plasseres i en behandlings- eller opplæringsinstitusjon i opptil 12 måneder, med mulighet for forlengelse med nye tolv måneder⁵². Vedtak om plassering kan treffes selv om vergen eller barnet selv motsetter seg det. I visse tilfeller kan det fremdeles være aktuelt å plassere barn utsatt for menneskehandel etter § 4-24, dersom vilkårene for å anvende denne bestemmelsen er oppfylt. Formålet med plassering etter § 4-24 vil først og fremst være å gi behandling til barn og unge med alvorlige atferdsvansker⁵³.

3.2.4 Beskyttelsestiltak når barnet er plassert etter § 4-24

På tilsvarende måte som ved akuttvedtak etter § 4-25 annet ledd har institusjonen ved plassering etter § 4-24 adgang til å foreta mer inngripende begrensninger (tvang) i barnets rett til å bevege seg fritt innenfor og utenfor institusjonens område, motta besøk og ha samvær med andre, og til fritt å benytte elektroniske kommunikasjonsmidler. Begrensningen må være nødvendig av hensynet til behandlingsopplegget eller formålet med plassering⁵⁴.

Dersom barnet rømmer kan barnet om nødvendig bringes tilbake til institusjonen mot sin vilje, dersom det er plassert etter § 4-24⁵⁵.

⁵¹ Jf. barnevernloven § 4-24 første ledd

⁵² Jf. barnevernloven § 4-24 annet ledd

⁵³ BLD 2011:33

⁵⁴ Jf. barnevernloven § 5-9 og rettighetsforskriften kap. 4

⁵⁵ Jf. barnevernloven § 6-8 og rettighetsforskriften § 20 fjerde ledd

3/

3.3 SÆRLIG OM MIDLERTIDIG PLASSERING ETTER BARNEVERNLOVEN § 4-29 ANNET LEDD

Da barnevernloven ble vedtatt var ikke menneskehandel med barn et aktuelt tema. Barnevernlovens bestemmelser har derfor ikke vært utformet med tanke på å være plasseringsgrunnlag for barn som kan være utsatt for menneskehandel og for iverksettelse av nødvendige tiltak for å ivareta disse barnas spesielle situasjon og behov for beskyttelse. Det har heller ikke vært tatt høyde for den sentrale rollen politiet har i saker vedrørende menneskehandel.

Ved fare for utnyttelse til menneskehandel har det vært behov for et eget hjemmelsgrunnlag for midlertidig plassering av barn på institusjon uten samtykke for å ivareta deres umiddelbare behov for beskyttelse og omsorg. En ny lovbestemmelse, barnevernloven § 4-29, trådte i kraft i august 2012. En utfordring før den nye lovbestemmelsen ble innført var at barneverntjenesten i del saker hvor det var bekymring knyttet til menneskehandel ikke fikk gjennomslag for institusjonsplassering i fylkesnemnda, særlig i saker hvor det ble foreslått tiltak etter barnevernloven § 4-25 annet ledd eller § 4-24.

3.3.1 Barnevernloven § 4-29 annet ledd

Fylkesnemnda kan fatte vedtak om midlertidig plassering i institusjon dersom den på bakgrunn av politiets trusselvurdering og øvrige opplysninger i saken finner det sannsynlig at det foreligger en nærliggende og alvorlig fare for at barnet utnyttes eller kan bli utnyttet til menneskehandel og plassering er nødvendig for å beskytte barnet. Det er imidlertid en forutsetning at barnet ikke kan oppnå tilstrekkelig beskyttelse gjennom andre tiltak etter barnevernloven eller på annen måte. Fylkesnemnda kan bare fatte slikt vedtak dersom den etter en helhetsvurdering finner at plassering er den beste løsningen for barnet. Vedtak kan treffes selv om barnet motsetter seg det.

Fylkesnemnda kan treffe vedtak om plassering i institusjon uten barnets samtykke for opptil 6 uker. Plasseringen kan forlenges opptil 6 uker av gangen gjennom nye vedtak, men samlet plassering kan ikke overstige seks måneder⁵⁶.

3.3.2 Beskyttelsestiltak når barnet er plassert etter § 4-29 andre ledd

Fylkesnemnda kan beslutte at det skal iverksettes særskilte beskyttelsestiltak ved plasseringen dersom det er nødvendig for å hindre at barnet får kontakt med personer det er fare for kan utnytte det til menneskehandel⁵⁷. Beskyttelsestiltakene må fremgå av vedtaket og ikke være mer omfattende enn nødvendig.

⁵⁶ Jf. barnevernloven § 4-29 tredje ledd.

⁵⁷ Jf. barnevernloven § 4-29 femte ledd

Tilsvarende som ved akuttvedtak etter barnevernloven § 4-29 fjerde ledd kan beskyttelsestiltakene begrense barnets adgang til å motta besøk, å kommunisere gjennom post, telefon eller annet kommunikasjonsmiddel og å bevege seg fritt utenfor institusjonens område. Beskyttelsestiltakene kan også omfatte begrensninger i hvem som skal vite hvor barnet er⁵⁸.

Verken fylkesnemnda, barneverntjenestens leder eller påtalemyndigheten kan fastsette begrensninger som hindrer barnet i å ha kontakt med verge/representant, advokat, barneverntjeneste, tilsynsmyndighet, helsepersonell som er beboerens behandler, prest, annen sjelesørger eller lignende⁵⁹. Uavhengig av plasseringsgrunnlag har alle barn som bor i barneverninstitusjon eller omsorgssenter rett til å ha kontakt med verge/representant, advokat, barneverntjeneste, tilsynsmyndighet, helsepersonell som er beboerens behandler, prest, annen sjelesørger eller lignende⁶⁰.

Både ved plassering etter barnevernloven § 4-29 annet og fjerde ledd har institusjonen en plikt til å gjennomføre de beskyttelsestiltakene som følger av vedtaket, jf. barnevernloven § 5-9 femte ledd. På tilsvarende måte, som for andre barn som er plassert på barneverninstitusjon eller omsorgssenter, kommer rettighetsforskriften bestemmelser om rettigheter, begrensninger og bruk av tvang til anvendelse også for barn som er plassert etter barnevernloven § 4-29. Det betyr at rettighetsforskriften gjelder fullt ut i den utstrekning de ikke kommer i motstrid med de beskyttelsestiltak som direkte følger av plasseringsvedtaket⁶¹.

3.3.3 Krav til kvalitet ved statlige, private og kommunale barneverninstitusjoner som skal ta imot barn etter barnevernloven § 4-29

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har i brev datert 2. juli 2012 redegjort for deler av regelverket ved kvalitetssikring og godkjenning av barneverninstitusjoner som skal ta imot mindreårige ofre for menneskehandel, plassert etter barnevernloven § 4-29.

Alle statlige, private og kommunale barneverninstitusjoner må oppfylle krav som oppstilles i forskrift om krav til kvalitet og internkontroll i barneverninstitusjoner (kvalitetsforskriften)⁶². Videre kan private og kommunale barneverninstitusjoner bare benyttes dersom institusjonen er godkjent av Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat)⁶³ eller Oslo kommune⁶⁴.

⁵⁸ Jf. barnevernloven § 4-29 femte ledd

⁵⁹ Jf. barnevernloven § 4-29 femte ledd, fjerde punktum

⁶⁰ Jf. rettighetsforskriften § 3 annet ledd

⁶¹ BLD 2011:42

⁶² Jf. barnevernloven § 5-10.

⁶³ Jf. barnevernloven 5-8.

⁶⁴ Se for øvrig BLD 2006.

4/

BARNES RETTIGHETER, BEGRENSNINGER I RETTIGHETER OG BRUK AV TVANG

Menneskerettighetene, herunder Den europeiske menneskerettskonvensjon og FNs barnekonvensjon, gir rettigheter til barn og unge plassert i institusjon og setter rammer for bruk av tvang. Etter barnevernkonvensjonen 20 er staten forpliktet til å yte særlig beskyttelse og bistand til barn og unge som er under offentlig omsorg. Barnevernloven § 5-9 og forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon av 15. november 2011 (rettighetsforskriften) er basert på dette.

Formålet med barnevernloven § 5-9 og rettighetsforskriften er å sikre at barneverninstitusjoner og omsorgssentre gir barn forsvarlig omsorg og behandling. Videre er formålet å sikre og at barn blir behandlet hensynsfullt og med respekt for den enkeltes integritet og at deres rettsikkerhet blir ivaretatt.

4.1 FORSVARLIG OMSORG

Barneverninstitusjoner og omsorgssentre har en plikt til å ivareta daglig omsorg for det enkelte barn. Barnets beste skal ligge til grunn for utøvelsen av omsorgen. Målet er å gi omsorg og hjelp som kan bidra til utvikling og varige, positive endringer i barnets liv. Institusjonsmiljøet og institusjonens evne til å ivareta barnet på en inkluderende og omsorgsfull måte vil være avgjørende for barnets opplevelse av oppholdet.

Forsvarlig omsorg innebærer blant annet at institusjonen skal gi⁶⁵:

- Vern og beskyttelse slik at barnet ikke utsetter seg selv eller andre for fare
- Tydelige rammer for å sikre trygghet og god utvikling
- Oppfølging av skole- og fritidsaktiviteter. Det innebærer at institusjonen skal være pådriver for at barnet tar i mot og følger opp skole- eller opplæringstilbud. Barn som bor på institusjon skal få tilstrekkelig leksehjelp og annen skoleoppfølging ut fra individuelle forutsetninger og behov.
- Oppfølging av barnets helsebehov. Det innebærer å avdekke helsebehov og sørge for at barnet får nødvendig helsebehandling
- Stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen
- Bidra til at barnet opplever trivsel og mestring og blir sett og hørt
- Lære barnet å forholde seg til et felleskap, herunder vise respekt og toleranse for andre
- Være aktive pådrivere for å sikre at barnet får de tjenestene de har krav på etter annet lovverk

⁶⁵ BLD 2012:2 ff.

Hvor det er fare for utnyttelse til menneskehandel skal plassering i barneverninstitusjon eller i omsorgssenter bidra til at:

- barnet tas ut av en eventuell menneskehandelsituasjon
- barnet ikke forsvinner eller kommer i kontakt med mulige menneskehandlere
- barnet blir beskyttet mot menneskehandlerne
- barnet får bearbeidet situasjonen det har vært i og får nødvendig hjelp og støtte til å opparbeide tillit til hjelpeapparatet

4.2 NORMALISERT DAGLIGLIV

Det må legges til rette for en god balanse mellom nødvendige beskyttelsestiltak og en mest mulig «normal» tilværelse og omsorgssituasjon. Struktur i hverdagen og aktiviteter som gir glede og mestring har vist seg å være viktige byggesteiner for at barnet skal oppleve dagliglivet som meningsfullt. Det betyr mest mulig faste hverdagsrutiner, skolegang, lekser og fritidsaktiviteter. Samtidig må det være rutiner for rask håndtering dersom en faresituasjon skulle oppstå. Se mer om sikkerhetsplaner på side 36.

Barnet må få oppleve mestring i tråd med alder og sosial fungering. Det innebærer at personalet må være i forkant når det gjelder ivaretagelse av sikkerhet i dagliglivet. Samtidig må barnet må få tydelig og tilpasset informasjon om de begrensninger som beskyttelsestiltakene setter for barnets utfoldelse. Der det settes begrensninger, må personalet være kreative og finne alternative, mestringsrelaterte aktiviteter.

Regelmessighet i daglige rutiner bidrar til at barnet kan begynne å tenke fremover. Barnet bør derfor tidlig bli kjent med hverdagsrutinene der det bor, og med mulighet for aktiviteter i lokalmiljøet. Spør barnet hvilke hverdagsrutiner det er vant til. Forklar deretter rutinene der det nå bor.

Når barnet har plikter, og samtidig får anerkjennelse for de oppgaver det utfører, bidrar dette til at barnet lettere finner seg til rette i den nye situasjonen. Tilrettelegg for at barnet opplever at det gjør nytte for seg i institusjonens dagligliv. Hvis nødvendig, tilrettelegg for ADL-trening (Activities of Daily Living).

4/

4.3 PLAN FOR OPPHOLDET

Barnets situasjon ved plassering kan være uoversiktlig. Barn som har vært plassert i regi av Bufetat i perioden 2005 og til begynnelsen av 2011, har vært plassert i alt fra noen få dager til opptil seks år. Forventet oppholdstid i institusjon kan derfor i noen tilfeller være vanskelig å forutsi. Det anbefales derfor at det ved plassering alltid utarbeides en plan hvor konkrete mål på kort og lang sikt, herunder eventuell retur til hjemlandet, er nærmere presisert. Barnet skal delta både i utarbeidelsen og ved revidering av planer⁶⁶.

Hvor det foreligger omsorgsplan eller tiltaksplan vil denne danne utgangspunkt for hvilke operasjonelle mål som skal settes. Ved plasseringer etter § 4-29 er det ikke inntatt en egen bestemmelse om krav til omsorgs- eller tiltaksplan. Bakgrunnen er at plasseringsvedtaket etter § 4-29 utformes langt mer detaljert enn ved andre plasseringer etter barnevernloven og at den samlede plasseringstiden vil være så vidt kort som maksimalt seks måneder⁶⁷.

4.4 SIKKERHETSPLANER

Ved fare for utnyttelse til menneskehandel, må det utarbeides en individuell sikkerhetsplan. Sikkerhetsplanen må utformes på bakgrunn av plasseringsvedtaket og politiets trusselvurdering.

For å sikre at planen fungerer etter hensikten, bør den være forankret og kvalitetssikret på ledelsesnivå.

Planen bør inneholde:

- Kontaktinformasjon med direktenummer til politi og andre ansvarlige etater (på 24-timers basis)
- Avklaring av hva personalet skal gjøre hvis ukjente forsøker å komme i kontakt med barnet eller hvis barnet forsvinner
- Sjekkliste der det står hvem personalet skal varsle og hvordan de skal sikre informasjon
- Andre tiltak som gjør det lettere raskt å ivareta barnets sikkerhet og omsorg

Det er viktig at barnet er involvert i utarbeidelsen av planen og er informert om detaljene i den.

I tillegg til institusjonens sikkerhetsplan for barnet, er det aktuelt å hjelpe barnet til å lage egen sikkerhetsplan for hva barnet selv skal gjøre, dersom det opplever å være i fare uten at personalet er til stede. Dersom barnet har egen mobil, bør barnet lagre nødnummer og institusjonens telefonnummer på sin mobil.

Se eksempel på sikkerhetsplaner på sidene 62-64.

⁶⁶ Følger av barnets rett til å bli hørt og retten til medbestemmelse, jf. Barnekonvensjonen artikkel 12, barnevernloven § 6-3 og rettighetsforskriften § 7.

⁶⁷ Se BLD 2011:42

4.5 ADGANGEN TIL Å BEVEGE SEG I OG UTENFOR INSTITUSJONENS OMRÅDE

4.5.1 Rettslig utgangspunkt

Barn som bor i institusjon skal som hovedregel ha rett til å bevege seg fritt innenfor og utenfor barneverninstitusjonens/omsorgssenterets område, og skal størst mulig grad kunne benytte de tilbud som finnes i lokalmiljøet, herunder skole, opplærings- og fritidstilbud⁶⁸. Institusjonen skal legge til rette for at barnet får ivaretatt sine personlige interesser og delta i ønskede fritidsaktiviteter⁶⁹. Det er i utgangspunktet et mål at de skal ha en tilværelse som mest mulig ligner situasjonen til barn som ikke bor på institusjon⁷⁰.

4.5.2 Begrensninger

I. Institusjonens plikt til å iverksette angitte beskyttelsestiltak når barnet er plassert etter barnevernloven § 4-29:

Ved plassering i institusjon etter barnevernloven § 4-29 annet og fjerde ledd, kan fylkesnemnda, barneverntjenestens leder eller påtalemyndigheten treffe vedtak om å begrense barnets rett til å bevege seg fritt utenfor institusjonens område⁷¹. Institusjonen har plikt til å iverksette angitte beskyttelsestiltak for å hindre at barnet får kontakt med personer som kan ønske å utnytte det til menneskehandel⁷².

II. Institusjonens adgang til å begrense barnets bevegelsesfrihet når barnet er plassert etter barnevernloven §§ 4-24, 4-26 eller 4-25 annet ledd (atferdspargrafene):

Institusjonen kan begrense barnets adgang til å forlate institusjonsområdet og bevege seg fritt innenfor institusjonsområdet i den utstrekning det er nødvendig ut fra formålet med plasseringen⁷³. Adgangen til å begrense barnets adgang til å forlate institusjonsområdet og bevege seg fritt innenfor institusjonsområdet i den utstrekning det er nødvendig ut fra formålet med plasseringen, anses så inngripende i den personlige integritet, at det av hensyn til barnets rettsikkerhet betegnes som tvang. Det følger av forskriftens § 12 at andre fremgangsmåter skal være prøvd før det benyttes tvang.

Behandling for rusmisbruk, gjentakende kriminalitet eller åpenbart normløs atferd som for eksempel prostitusjon, kan ha sammenheng med utnyttelse av barnet til menneskehandel. Vedtak og planer rundt barnet vil være viktige for forståelsen av hva som er formålet med plasseringen⁷⁴.

⁶⁸ Jf. barnevernloven § 5-9 og rettighetsforskriften § 9

⁶⁹ Jf. rettighetsforskriften § 7

⁷⁰ Jf. BLD 2012:14

⁷¹ Jf. barnevernloven § 4-29 femte ledd

⁷² Jf. barnevernloven § 5-9 tredje ledd

⁷³ Jf. barnevernloven § 5-9 og rettighetsforskriften § 22

⁷⁴ Jf. BLD 2012:30.

4/

Av hensyn til barnets rettsikkerhet må avgjørelsen om å begrense adgangen til å forlate institusjonsområdet og til å bevege seg fritt innenfor institusjonsområdet treffes i form av et enkeltvedtak i samsvar med forvaltningsloven⁷⁵. Dersom institusjonen benytter såkalt voksenfølge, det vil si at en ansatt i perioder følger beboeren tett når barnet er utenfor institusjonen, må det også treffes enkeltvedtak. Vedtak kan bare treffes for inntil 14 dager av gangen. Institusjonen må fortløpende i vedtaksperioden vurdere om det er behov for å opprettholde begrensningen, eller om den kan avsluttes⁷⁶. Avgjørelsen om å begrense adgangen til å forlate institusjonsområdet og til å bevege seg fritt innenfor institusjonsområdet, må i tillegg protokollføres og forelegges fylkesmannen⁷⁷.

III. Institusjonens adgang til å begrense barnets bevegelsesfrihet uavhengig av grunnlaget for plasseringen:

Institusjonen kan begrense barnets rett til å bevege seg fritt innenfor og utenfor institusjonens område dersom begrensningen kan begrunnes i omsorgsansvaret for barnet eller hensynet til trygghet og trivsel for alle på institusjonen⁷⁸. Hvilken adgang det er til å begrense barnets bevegelsesfrihet vil være avhengig av barnets alder og modenhet.

Institusjonen må i kraft av sitt omsorgsansvar sette de begrensninger som gode og forsvarlige omsorgspersoner ville ha gjort. Institusjonen har derfor rett og plikt til å sette nødvendige grenser for å ivareta og beskytte den enkelte beboer. Det kan være naturlig å sette begrensninger for innetider og begrense hvilke steder det er lov å oppholde seg fordi det er utrygt. Det vil være anledning til å forby barn å oppholde seg på slike steder⁷⁹.

Slike begrensninger kan også settes for å hindre påvirkning fra negative miljøer. Dette kan være kriminelle miljøer som barnet har vært en del av eller andre fra samme land, hvis miljøet er lite og oversiktlig og derfor kan utgjøre en sikkerhetsrisiko.

Inngrep i bevegelsesfriheten over en lengre periode krever egen hjemmel i forskriften. Da må barnet være plassert etter atferdsparagrafene⁸⁰ eller § 4-29.

⁷⁵ Jf. rettighetsforskriften § 26

⁷⁶ Jf. rettighetsforskriften § 22 tredje punktum

⁷⁷ Jf. rettighetsforskriften § 26

⁷⁸ Jf. rettighetsforskriften § 9

⁷⁹ Se BLD 2012:14

⁸⁰ Jf. rettighetsforskriften § 22 og BLD 2012:15

4.5.3 Oppfølging av skole

Etter opplæringsloven § 2-1 har barn (dvs. også barn av utenlandsk opprinnelse) rett til offentlig grunnskoleopplæring når det er sannsynlig at barnet skal være i Norge mer enn tre måneder. Retten gjelder fra det tidspunkt det er sannsynlig at barnet skal oppholde seg i Norge mer enn 3 måneder og uavhengig av om barnet har lovlig opphold eller ikke. Etter opplæringsloven § 3-1 har ungdom som har fullført norsk grunnskole eller tilsvarende opplæring etter søknad rett til tre års videregående opplæring⁸¹.

Å gi barnet god og forsvarlig omsorg innebærer å være en aktiv pådriver for at barnet skal få opplæring i henhold til opplæringsloven. Barneverninstitusjoner og omsorgssentre skal også være en pådriver overfor skole og skoleeier for å sikre at skoletilbudet blir best mulig tilpasset, og aktivt motivere og hjelpe barnet til et størst mulig læringsutbytte. Dette innebærer at hvert enkelt barn skal ha daglig leksehjelp og annen skoleoppfølging utfra individuelle forutsetninger og behov. Bufetats skoleveileder er et nyttig verktøy i denne sammenheng⁸².

Barneverntjenesten og skolemyndighetene i kommunen eller fylkeskommunen må samarbeide om valg av skole. For å sikre barnet tilstrekkelig beskyttelse er det viktig at plasseringsvedtaket og politiets trusselvurdering inngår i denne vurderingen.

Videre er det viktig at institusjonen og skolen samarbeider om tilretteleggingen av barnets sikkerhet på skolen. I noen tilfeller kan trusselsituasjonen være så alvorlig, at det er nødvendig å tilrettelegge for undervisning på institusjonen. I andre tilfeller må personale oppholde seg på skolen sammen med barnet og/eller følge barnet til og fra skolen.

Eksempler på oppfølging fra personale:

Eksempel 1

Personalet fulgte barnet frem og tilbake fra skolen i starten av plasseringen, deretter gikk barnet på egen hånd.

Eksempel 2

Barnet har et personale med seg på skolen for å ivareta barnets sikkerhet dersom menneskehandlere/barnets nettverk skulle dukke opp, og for å hindre at barnet sporer opp disse gjennom internett eller telefon. Barnet ønsket ikke selv å gå på skolen uten at personalet var med.

Eksempel 3

Barnet reiste etter hvert til og fra skolen med andre barn, uten personalet. Barnet ringte dersom hun ikke kom hjem.

⁸¹ Se BLD 2006

⁸² Den kan lastes ned fra <http://www.bufetat.no/fagfolk/barnevern/retningslinjer-rapporter/>

4/

4.5.4 Oppfølging av fritidsaktiviteter

Hvilke interesser barnet har, bør kartlegges så tidlig som mulig. Ansatte ved institusjonen bør kartlegge hvilke aktiviteter og utflukter som er mulige, innenfor de begrensninger som følger av plasseringsvedtaket eller som kan besluttes av institusjonen etter rettighetsforskriften §§ 9 og 22. Spør barnet hva det tidligere har likt å gjøre, og fortell hva som er mulig der det nå bor. Barnet skal delta i prosessen med å finne aktiviteter, og informeres og gis mulighet til å si sin mening om begrensninger som er nødvendig for gjennomføringen. Det er viktig å involvere barnet med å finne meningsfulle aktiviteter innenfor trygge rammer. Det vil gi barnet økt forståelse for hvorfor noen aktiviteter kan gjennomføres og andre ikke, og hvorfor noen aktiviteter må gjennomføres på en bestemt måte.

Jo større begrensninger det er i barnets adgang til å bevege seg utenfor institusjonen område, jo større behov er det for å tilrettelegge for meningsfulle aktiviteter innenfor institusjonen område. Det kan for eksempel være matlaging og formingsaktiviteter. Det er også gjort gode erfaringer med å låne bøker og filmer som barnet er interessert i.

Se forslag til aktivitetskart på side 66-67.

4.5.5 Kirke, moske eller mv.

For mange barn vil kirken, moskeen el. være en sentral del av livet. Ut i fra hva som er mulig ut fra plasseringsvedtaket og politiets trusselvurdering, bør det tilrettelegges for at barnet kan oppsøke kirke eller moske.

4.6 SAMVÆR OG BESØK I INSTITUSJONEN

4.6.1 Rettslig utgangspunkt

Hovedregelen er at barnet fritt kan motta besøk og ha det samvær med andre i institusjonen⁸³. Retten til å ha et privatliv er et viktig gode som er beskyttet blant annet i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 8. Det kreves gode grunner for at besøk skal kunne nektes.

Institusjonen skal tilrettelegge for gode samvær og besøk. Institusjonen skal arbeide for å fremme kontakten mellom barnet og familien, så fremt slik kontakt ikke er avskåret av fylkesnemndas, barneverntjenestens leder eller påtalemyndighetens vedtak⁸⁴.

Dersom barnet bor i et lite tiltak med få eller ingen andre barn, og med sterke begrensninger i hvem barnet kan treffe, bør det vurderes om barnet kan omgås barn som bor i andre tiltak tilknyttet institusjonen. Det bør vektlegges at barnet kan få treffe barn som det språklig kan kommunisere med. Dersom barna er fra samme land, bør det først avklares om disse kan utgjøre en sikkerhetsrisiko.

⁸³ Jf. barnevernloven § 5-9 og rettighetsforskriften § 10

⁸⁴ Jf. barnevernloven § 5-9 tredje ledd og rettighetsforskriften § 10.

4.6.2 Begrensninger

I. Institusjonens plikt til å iverksette angitte beskyttelsestiltak når barnet er plassert etter barnevernloven § 4-12 og § 4-6 andre ledd

Når fylkesnemnda treffer vedtak om omsorgsovertagelse etter § 4-12 eller barneverntjenestens leder treffer akuttvedtak etter § 4-6 annet ledd, kan det samtidig treffes vedtak om at foreldre ikke skal vite hvor barnet er, ikke skal ha samsvar med barnet eller at de skal ha begrenset samvær med barnet⁸⁵. Institusjonen har plikt til følge opp de begrensninger som følger av fylkesnemndas og barneverntjenestens vedtak⁸⁶.

I de tilfeller foreldre, slektninger eller andre er gitt samværsrett i fylkesnemndas eller barneverntjenestens vedtak, kan institusjonen ikke begrense denne retten⁸⁷. Utgangspunktet er at institusjonen må forholde seg til og følge opp fylkesnemndas og barneverntjenestens vedtak om samvær, og at det er barneverntjenesten som har kompetanse til å ta de nødvendige skritt dersom det er behov for å endre vedtaket. Imidlertid kan det tenkes enkeltsituasjoner hvor forholdene er så alvorlige når samvær skal finne sted, at institusjonen ut fra nødrettsbetraktninger må kunne utsette eller avlyse samvær. I slike tilfeller må institusjonen informere barneverntjenesten om årsaken til at samvær ikke ble gjennomført som planlagt⁸⁸.

II. Institusjonens plikt til å iverksette angitte beskyttelsestiltak når barnet er plassert etter barnevernloven § 4-29:

Ved plassering i institusjon etter barnevernloven § 4-29 annet og fjerde ledd, kan fylkesnemnda, barneverntjenestens leder eller påtalemyndigheten treffe vedtak om å begrense barnets adgang til å motta besøk. Beskyttelsestiltakene kan også fastsette begrensninger i hvem som skal vite hvor barnet er. Det kan for eksempel være foreldre, andre slektninger eller andre fra barnets nettverk som har medvirket til utnyttelsen. Institusjonen har plikt til å iverksette angitte beskyttelsestiltak for å hindre at barnet får kontakt med personer som kan ønske å utnytte det til menneskehandel. Der hvor det er bestemt at samvær skal gjennomføres på en bestemt måte av hensyn til barnets sikkerhet, er det viktig at personalet informerer barnet i god tid før samvær skal finne sted for å skape forutsigbarhet for barnet.

III. Institusjonens adgang til å begrense samvær og besøk når barnet er plassert etter barnevernloven §§ 4-24, 4-26 og 4-25 annet ledd (atferdsparagrafene)

Dersom barnet er plassert etter en av atferdsparagrafene i barnevernloven kan institusjonen nekte barnet besøk når det er nødvendig av hensyn til behandlingsopplegget eller ut fra formålet med plasseringen⁸⁹. Adgangen til å kunne nekte besøk av hensyn til

⁸⁵ Jf. barnevernloven § 4-19

⁸⁶ Jf. rettighetsforskriften § 10 første ledd første punktum

⁸⁷ Jf. rettighetsforskriften § 10 første ledd andre punktum

⁸⁸ Jf. BLD 2012:16

⁸⁹ Jf. rettighetsforskriften § 23

4/

behandlingsopplegget eller formålet med plasseringen, anses så inngripende i den personlige integritet, at det av hensyn til barnets rettsikkerhet betegnes som tvang. Andre fremgangsmåter skal være prøvd før det benyttes tvang⁹⁰.

Behandling for rusmisbruk, gjentagende kriminalitet eller åpenbart normløs atferd som for eksempel prostitusjon, kan ha sammenheng med utnyttelse av barnet til menneskehandel.

Det vil for eksempel kunne være nødvendig å nekte barnet besøk av venner fra rusmiljøet eller kriminelt miljø som ødelegger progresjonen i behandlingsopplegget.

Plasseringer etter atferdsparagrafene innebærer ikke at foreldrene formelt fratras omsorgen. Verken barneverntjenesten eller fylkesnemnda kan derfor i disse tilfellene regulere samværet mellom foreldrene og barnet⁹¹. Samværet må imidlertid utøves på en måte som er forenelig med institusjonsoppholdet og driften ved institusjonen. Foreldrene må derfor respektere institusjonens husregler og rutiner og samværet må ikke være forstyrrende på barnets behandlingsopplegg.

Av hensyn til barnets rettsikkerhet må avgjørelsen om å nekte besøk treffes i form av et enkeltvedtak i samsvar med forvaltningsloven⁹². Vedtak kan bare treffes for inntil 14 dager av gangen. Institusjonen må fortløpende i vedtaksperioden vurdere om det er behov for å opprettholde begrensningen, eller om den kan avsluttes⁹³. Avgjørelsen om å nekte besøk, må i tillegg protokollføres og forelegges fylkesmannen⁹⁴.

IV. Institusjonens adgang til å begrense samvær og besøk uavhengig av plasseringsgrunnlag

Institusjonen kan begrense samvær og besøk i kraft av sitt ansvar for å gi forsvarlig omsorg for det enkelte barn og ansvaret for driften av institusjonen, herunder trygghet og trivsel for alle på institusjonen⁹⁵.

Etter en konkret vurdering kan institusjonen i kraft av omsorgsansvaret begrense eller avskjære barnets adgang til å motta besøk. Det kan for eksempel være besøk av enkeltpersoner i barnets nettverk det er fare for kan stå i forbindelse med dem som har utnyttet barnet til menneskehandel.

Verken fylkesnemnda, barneverntjenestens leder, påtalemyndigheten eller institusjonen har imidlertid adgang til å nekte besøk fra verge, advokat, barneverntjeneste, tilsynsmyndighet, helsepersonell som er beboerens behandler, prest, annen sjelesørger eller lignende⁹⁶.

⁹⁰ Jf. rettighetsforskriften § 12

⁹¹ Jf. barnevernloven § 4-19 første ledd

⁹² Jf. rettighetsforskriften § 26

⁹³ Jf. rettighetsforskriften § 23

⁹⁴ Jf. rettighetsforskriften § 26

⁹⁵ Jf. rettighetsforskriften § 10

⁹⁶ Jf. barnevernloven § 4-29 femte ledd og rettighetsforskriften § 3 annet ledd

4.6.3 Kartlegging av barnets familie, slekt og nettverk

I noen tilfeller er barnets familie, slekt og nettverk kartlagt av barneverntjenesten og politiet før plassering. I akuttsituasjoner kan det være manglende tid og mulighet til å foreta en fullstendig kartlegging av barnets nettverk. Noen barn kan ha sine foreldre og andre slektninger i Norge, andre har dem i hjemlandet eller i et tredjeland der de oppholder seg illegalt eller er asylsøkere. Videre vil barn og unge ofte kvie seg for å fortelle om utnyttelsen. De kan være unnlattende i å svare på spørsmål, og/eller fortelle usammenhengende eller selvmotsigende historier. Dette kan skyldes frykt for og/eller instruksjoner fra bakmenn/-kvinner, lojalitet til foreldre eller andre voksne som involvert i utnyttelsen.

Det er derfor viktig at barneverninstitusjonen/omsorgssenteret samarbeider med politiet og barneverntjenesten for å få kartlagt barnets familie, slekt og nettverk. Internasjonal Organization og Migration (IOM)⁹⁷ kan forespørres om å bidra i en kartlegging av familieforholdene i hjemlandet.

4.7 REETABLERING AV KONTAKT

Noen barn har ikke hatt kontakt med sine foreldre eller andre omsorgspersoner på lang tid. Noen barn har, etter mange samtaler med sin hovedkontakt, ønsket å ta opp igjen kontakten med sine foreldre i hjemlandet. I slike tilfeller har det vært gjort gode erfaringer med at en tolk først forklarer foreldrene per telefon hvilken situasjon barna lever i Norge, før barna får snakke direkte. Gjenoppretting av kontakt med foreldre eller andre omsorgspersoner, kan gi barnet ro.

Eksempel

Foreldrene var takknemlige for at barnet var trygt og hadde en fremtid i Norge.

Foreldrenes takknemlighet bidro til å roe barnet, slik at det kunne konsentrere seg om utdanning og arbeid. Barnet ble trygg på en fremtid her i landet der det kunne bidra økonomisk til familiens liv i hjemlandet.

Barna kan ha knyttet seg til de personene det har reist sammen med til Norge. Barnas bekymring for hvordan det går med disse må tas på alvor. Om mulig bør barnet få informasjon om hvordan det går med disse etter en eventuell straffesak.

Vurder om barnet bør få informasjon om hvordan det går med de voksne som har vært involvert i utnyttelsen.

⁹⁷ IOM er en mellomstatlig organisasjon som norske myndigheter har inngått avtale med skal tilby trygg og verdig retur og reetablering i hjemlandet. www.iom.no

4/

4.8 ELEKTRONISKE KOMMUNIKASJONSMIDLER

4.8.1 Rettslig utgangspunkt

Hovedregelen er at barnet fritt kan benytte elektroniske kommunikasjonsmidler som mobiltelefoner, datamaskiner og lignende under institusjonsoppholdet⁹⁸. Institusjonen har derfor ikke adgang til å nekte barnet å ta med seg sin mobil, PC eller lignende til institusjonen.

4.8.2 Begrensninger

I. Institusjonens plikt til å iverksette angitte beskyttelsestiltak når barnet er plassert etter barnevernloven § 4-29:

Ved plassering i institusjon etter barnevernloven § 4-29 annet og fjerde ledd, kan fylkesnemnda, barneverntjenestens leder eller påtalemyndigheten treffe vedtak om å begrense barnets adgang til å kommunisere gjennom telefon eller annet kommunikasjonsutstyr. I tillegg kan det treffes vedtak om å begrense barnets adgang til å kommunisere gjennom post⁹⁹. Institusjonen har plikt til å iverksette angitte beskyttelsestiltak for å hindre at barnet får kontakt med personer som kan ønske å utnytte det til menneskehandel. I tilfeller hvor det er truffet vedtak om at barnet skal ha kontrollert telefonkontakt med sine foreldre eller andre slektninger, er det viktig at barnet på forhånd får konkrete rammer om hva det kan snakke om, og at det er klart hvem som må være tilstede under samtalen, for eksempel tolk og/eller politi.

Dersom foreldre eller andre slektninger er involvert i utnyttelsen trenger barnet ofte hjelp til å regulere kontakten.

Eksempel:

Mor og andre slektninger forsøkte å kontakte ungdommen til alle døgnets tider. Ungdommen hadde også et sterkt ønske om å kontakte sin mor på telefon. Ungdommens telefon var beslaglagt av politiet som bevis i en straffesak. For at ungdommen skulle opprettholde kontakt med familien ringte personalet opp familien en gang i uken fra institusjonens telefon. Dette ga personalet mulighet til å kontrollere hvem ungdommen tok kontakt med. Det begrenset også familiens kontakt med ungdommen til en gang i uken.

Personalet opplevde at familien i telefonsamtalene presset på for at ungdommen skulle gå tilbake til prostitusjonen. Ungdommen valgte etter en tid selv å kutte kontakten med familien. Personalet ved institusjonen tok overfor familien på seg ansvaret for at kontakten ble kuttet. På den måten ble ungdommen fritatt for å svare for dette dersom ungdommen på et senere tidspunkt skulle returnere til hjemlandet.

II. Institusjonens adgang til å begrense barnets rett til å benytte elektroniske

⁹⁸ Jf. rettighetsforskriften § 11

⁹⁹ Jf. barnevernloven § 4-29 femte ledd. Ved andre plasseringsgrunnlag enn § 4-29 er det kun adgang til å kontrollere barnets post inn til institusjonen når det er begrunnet mistanke om at forsendelsen inneholder rusmidler eller farlige gjenstander, jf. rettighetsforskriften § 18

kommunikasjonsmidler når barnet er plassert etter barnevernloven §§ 4-24, 4-26 eller 4-25 annet ledd (atferdsparagrafene):

Dersom barnet er plassert etter en av atferdsparagrafene i barnevernloven kan institusjonen nekte barnet å bruke kommunikasjonsmidler når det er nødvendig av hensyn til behandlingsopplegget eller formålet med plasseringen¹⁰⁰. Adgangen til å nekte bruk av kommunikasjonsmidler av hensyn til behandlingsopplegget eller formålet med plasseringen anses så inngripende i den personlige integritet, at det av hensyn til barnets rettsikkerhet betegnes som tvang. Andre fremgangsmåter skal være prøvd før det benyttes tvang¹⁰¹.

Det kan for eksempel være aktuelt å nekte bruk av kommunikasjonsmidler i tilfeller der det er nødvendig for å hindre og beskytte barnet fra å avtale kjøp og salg av rusmidler, salg av seksuelle tjenester eller å planlegge kriminalitet utenfor institusjonen.

Av hensyn til barnets rettsikkerhet må avgjørelsen om å nekte bruk av kommunikasjonsmidler treffes i form av et enkeltvedtak i samsvar med forvaltningsloven¹⁰². Vedtak kan bare treffes for inntil 14 dager av gangen. Institusjonen må fortløpende i vedtaksperioden vurdere om det er behov for å opprettholde begrensningen, eller om den kan avsluttes¹⁰³. Avgjørelsen om å nekte besøk, må i tillegg protokollføres og forelegges fylkesmannen¹⁰⁴.

III. Institusjonens adgang til å begrense bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler uavhengig av plasseringsgrunnlag:

Institusjonen kan begrense og i enkelttilfeller nekte bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler i kraft av sitt ansvar for å gi forsvarlig omsorg for den enkelte og sitt ansvar for driften, herunder trygghet og trivsel for alle på institusjonen¹⁰⁵.

Institusjonen har adgang til å begrense bruken av elektroniske kommunikasjonsmidler for å gi barnet god og formålstjenlig omsorg og for å sikre trygghet og god utvikling. Barnets alder og modenhet vil ha betydning for hvilke grenser institusjonen kan sette ut fra omsorgsansvaret. Institusjonen kan for en avgrenset periode nekte barnet å benytte mobiltelefonen hvor det er konkret fare for at barnet tar kontakt med personer som utsetter det for menneskehandel. Det samme gjelder dersom barnet planlegger rømming ved hjelp av mobiltelefonen.

Begrensninger i retten til å benytte elektroniske kommunikasjonsmidler i kraft av omsorgsansvaret kan ikke ha lengre varighet. Inngrep over en lengre periode krever særskilt/egen hjemmel i forskriften og kan kun foretas overfor barn og unge som er plassert etter atferdsparagrafene¹⁰⁶ eller § 4-29.

¹⁰⁰ Jf. rettighetsforskriften § 24

¹⁰¹ Jf. rettighetsforskriften § 12

¹⁰² Jf. rettighetsforskriften § 26

¹⁰³ Jf. rettighetsforskriften § 24 første ledd

¹⁰⁴ Jf. rettighetsforskriften § 26

¹⁰⁵ Jf. rettighetsforskriften § 11

¹⁰⁶ Jf. rettighetsforskriften § 24

4/

4.9 TILBAKEFØRING VED RØMMING

En del barn rømmer fra barneverninstitusjonen/omsorgssenteret, selv om de vet at det kan sette dem i en farlig situasjon. Årsaken til rømmingen og hvor de drar, kan variere. Å rømme vil ofte innebære en risikabel situasjon for barnet. Det kan innebære risiko for nye overgrep og for at barnet tas med ut av landet av menneskehandlerne.

Når barnet rømmer fra institusjonen er utgangspunktet at vedkommende skal hentes tilbake. Institusjonen har hovedansvaret for å bringe barnet tilbake til institusjonen. Institusjonen har ansvaret for å varsle politiet og barnets foresatte¹⁰⁷. Dersom barnet bor på sperret adresse, dvs. at foreldrene ikke skal ha rett til å vite hvor barnet eller ungdommen er, skal institusjonen ikke varsle de foresatte, men samarbeide med barneverntjenesten om eventuell kontakt med foreldrene¹⁰⁸.

Institusjonen skal i samarbeid med barneverntjenesten og eventuelt foresatte prøve å bringe barnet tilbake frivillig¹⁰⁹. Blir ikke beboeren frivillig med tilbake, må beboeren bringes tilbake mot sin vilje hvis plasseringsgrunnlaget gir adgang til det¹¹⁰. Barnet kan bringes tilbake mot sin vilje dersom det er plassert etter barnevernloven §§ 4-6 annet ledd, 4-8, 4-9, 4-10, 4-11, 4-12, 4-17, 4-24, 4-25 annet ledd og 4-29. I disse tilfellene kan barneverntjenestens leder kreve bistand av politiet til å bringe beboeren tilbake, jf. barnevernloven § 6-8. Politiet vil i slike tilfeller ha plikt til å bistå med tilbakeføring etter rømming. Ved andre plasseringsgrunnlag kan det også tenkes situasjoner hvor det vil være aktuelt for institusjonen å anmode om hjelp fra politiet. Politiet må da vurdere om de ut fra eget regelverk kan bistå med en tilbakeføring¹¹¹. Enhver tilbakeføring skal skje så skånsomt som mulig, og på en måte som ivaretar beboerens integritet¹¹².

Når barnet er tilbake på institusjonen, er det viktig at det foretas en grundig kartlegging av hva som har skjedd og hvorfor. Det blir viktig å vurdere trussel- og sikkerhetssituasjonen på ny, og snakke med barnet om hvilken risiko en rømming kan innebære. I tillegg til samtaler om det som har skjedd, skal det skrives en rapport om forholdet der barnet har anledning til å uttale seg. Dersom tilbakeføringen har skjedd mot beboerens vilje, skal tilbakeføringen i tillegg protokollføres og begrunnes. Den begrunnede protokollen skal oversendes fylkesmannen og barneverntjenesten¹¹³.

¹⁰⁷ Jf. rettighetsforskriften § 20 annet ledd

¹⁰⁸ Jf. BLD 2012:28

¹⁰⁹ Jf. rettighetsforskriften § 20 tredje ledd

¹¹⁰ Jf. rettighetsforskriften § 20 fjerde ledd

¹¹¹ Jf. BLD 2012:28 f.

¹¹² Jf. rettighetsforskriften § 20 femte ledd

¹¹³ Jf. rettighetsforskriften § 26 tredje ledd

4.10 BARNETS RETT TIL MEDISINSK TILSYN OG BEHANDLING OG INSTITUSJONENS PLIKT TIL Å FØLGE OPP BARNETS HELSE

4.10.1 Barnas helsetilstand

For noen barn oppleves livet og hverdagen som offer for menneskehandel ikke alltid som krenkende eller skadelig. Forklaringen kan være, at barnet tidligere har levd et slitsomt og isolert liv, kanskje som gatebarn i hjemlandet. Livet på gaten i for eksempel Oslo, kan oppleves som et bedre alternativ, enn det barnet kommer fra. I noen tilfeller vil barnet slett ikke oppfatte seg som «offer», selv om han/hun skal tjene penge til bakmenn. Ikke desto mindre er disse barna utsatt for en forbrytelse og har fått sine menneskerettigheter og sin integritet kraftig krenket. Livet som offer for menneskehandel i europeiske storbyer er ikke omkostningsfritt og frarøver barnet en sunn og trygg barndom. Barn, som har vært ofre for menneskehandel, kan med andre ord få livslange psykiske og fysiske skader.

Både jenter og gutter kan ha blitt holdt i fangenskap; utsatt for fysiske, psykiske og/eller seksuelle overgrep; og blitt utsatt for en uforutsigbar hverdag over lang tid. Når en ser tegn til skader, sykdom mv. bør barnet tas med til undersøkelse hos lege. Fravær av en troverdig historie bør aldri være grunn til å ikke hjelpe barnet.

4.10.2 Barnets rett til medisinsk tilsyn og behandling

Mindreårige under 18 år¹¹⁴ som oppholder seg i riket har rett til nødvendige helse- og omsorgstjenester fra kommunen¹¹⁵ og rett til nødvendig helsehjelp fra spesialisthelsetjenesten¹¹⁶. Pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4 gir regler om hvem som kan samtykke til helsehjelp. Mindreårige som har fylt 16 år har selv rett til å samtykke til helsehjelp¹¹⁷ og når barnet har fylt 12 år skal det få si sin mening i alle spørsmål som angår egen helse¹¹⁸. Det skal legges økende vekt på hva barnet mener ut fra alder og modenhet.

Barneverntjenesten har rett til å samtykke til helsehjelp dersom barneverntjenesten har overtatt omsorgen for barn under 16 år etter barnevernloven § 4-6 annet ledd, § 4-8 eller § 4-12. I andre tilfeller må foreldre eller andre med foreldreansvar samtykke¹¹⁹.

¹¹⁴ Alle personer, også de over 18 år, har rett til vurdering fra spesialisthelsetjenesten etter pasient- og brukerrettighetsloven § 2-2 første, tredje og fjerde ledd og rett til øyeblikkelig hjelp etter pasient- og brukerrettighetsloven § 2-1a. første ledd og § 2-1b. første ledd, jf. Forskrift om rett til helse- og omsorgstjenester til personer uten fast opphold i riket § 1 og 3. Dersom personer over 18 år skal ha fulle rettigheter til helsehjelp etter pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 2, må personen ha lovlig opphold i Norge og fylle vilkårene i forskriftens § 2.

¹¹⁵ Jf. pasient- og brukerrettighetsloven § 2-1a. og forskrift om rett til helse- og omsorgstjenester til personer uten fast opphold i riket § 4

¹¹⁶ Jf. pasient- og brukerrettighetsloven § 2-1b. og forskrift om rett til helse- og omsorgstjenester til personer uten fast opphold i riket § 4

¹¹⁷ Jf. pasient- og brukerrettighetsloven § 4-3 b)

¹¹⁸ Jf. pasient- og brukerrettighetsloven § 4-4 femte ledd

¹¹⁹ Jf. pasient- og brukerrettighetsloven §§ 4-4 og 4-5

4/

4.10.3 Institusjonens plikt til å følge opp barnets helse

Barneverninstitusjoner og omsorgssentre plikter ut fra omsorgsansvaret å sørge for at det enkelte barn får tilgang til helsehjelp og sørge for bistand ved sykdom. Etter rettighetsforskriften § 8 pålegger det institusjonene å ha skriftlige rutiner som ivaretar dette ansvaret. Barn og unge som blir akutt plassert skal til kontroll hos lege før inntak, snarest mulig etter inntak eller senest i løpet av inntaksdøgnet. Rutinene må også omtale i hvilke andre situasjoner medisinsk tilsyn rutinemessig skal gjennomføres, i tillegg til at det må fremgå hvem som har ansvaret for å foreta løpende vurdering av om det er behov for medisinsk tilsyn eller behandling under oppholdet¹²⁰. Flere barn utsatt for menneskehandel har ikke hatt tilstrekkelig helseoppfølging. Institusjonen bør derfor så snart som mulig vurdere om barnet trenger oppfølging av lege for å få kartlagt barnets behov for helsetjenester. Institusjonen må også vurdere barnets behov for oppfølging av tannhelsen¹²¹.

Friluftsliv og fysisk trening har for flere av barna vist seg å bidra til bedret fysisk og psykisk helse.

Eksempel

Fotballtrening to ganger i uken sammen med miljøarbeider. I tillegg deltatt i speideren og på turarrangement sammen med miljøarbeider.

Noen barn har hatt dårlig personlig hygiene både som et følge av manglende kunnskap og som en antatt reaksjon på seksuell utnyttelse. I slike situasjoner kan det være nødvendig med ADL-trening for å lære barnet dette.

Barnas eventuelle søvnproblemer kan følges opp på ulike måter. For noen kan en innholdsrik dag med mange aktiviteter gi god nattesøvn. For enkelte barn har det vært nødvendig at et personale av samme kjønn har sovet på barnets rom. Dette har vært etter barnets eget ønske, og barnet har gitt uttrykk for at dette har bidratt til redusert frykt, gjort det lettere å sove, og færre mareritt.

4.10.4 God omsorgssituasjon

God omsorg og faste rutiner har vist seg å bidra til å bedre barnets psykiske helse, og gjøre at barnet faller til ro i tiltaket. Jevnlige samtaler med hovedkontakt, verge/representant, fastlege, psykolog eller andre med klinisk kompetanse har også bedret barnets psykiske helse.

Det anbefales at miljøpersonalet får opplæring i hvordan de skal møte barn som er utsatt for fysiske og psykiske overgrep, siden mange av barna har psykosomatiske plager. Noen av barna som har blitt vurdert til å trenge behandling fra psykisk helsevern, har ikke villet ha slik behandling. Institusjonen må forsøke å motivere barnet til å ville motta behandling. I noen tilfelle har spesialisthelsetjenesten i stedet veiledet miljøpersonalet, med positivt resultat. I 2013 blir programmet *HandleKraft* implementert i barnevernsinstitusjoner, fosterhjemstjenester og omsorgssentre.

¹²⁰ Jf. BLD 2012:13

¹²¹ Fylkeskommunens ansvar for den offentlige tannhelsetjenesten er regulert i tannhelsetjenesteloven. Den skal bl. a gi et regelmessig og oppsøkende tilbud til barn og ungdom under 18 år og ungdom som fyller 19 eller 20 år i behandlingsåret, jf. § 1-3

HandleKraft er et modulbasert kompetanseprogram om psykiske, fysiske og seksuelle overgrep mot barn og unge. Programmet vil kvalifisere til å tilrettelegge for et godt og trygt omsorgstilbud til barn og unge. Programmet skal styrke områder som har forebyggende effekt og åpne opp for en empatisk forståelse av krenkede barn og unges mestrings-, atferds- og reguleringsvansker. *HandleKraft* legger derfor vekt på å styrke ansattes tåleevne, selvrefleksjon og relasjonskompetanse i møte med barn og unge. I programmet blir det særlig fokusert på begrepene trygghet, relasjon og følelsesregulering¹²².

Ikke press barnet til å snakke om sine traumatiske opplevelser. Kanskje vil barnet dele sine opplevelser med noen, men ikke med andre. Ofte vil barnet trenge langvarig oppfølging over flere år, før det vil snakke om hva det har opplevd.

Når barnet har ”vanskelige dager”, for eksempel i forbindelse med rettsmøter, eller når lengselen etter foreldre er særlig stor, er det særlig viktig å vise at man bryr seg. Barn som har vært i krevende avhør hos politiet, kan være veldig medtatt i etterkant av disse. Etter slike avhør bør personalet gi barnet god og nær omsorg. Personalet må lytte til barnet og gi rom for reaksjoner. Politiet har i slike situasjoner anbefalt at personalet ikke etterspør hva som har vært temaer i avhørene, men la barnet dele det som det selv har ønsket å snakke om.

Barnets grenser for hva det vil snakke om, og med hvem, må respekteres.

4.10.5 Bedre helse?

Barna er i en situasjon som er ukjent for dem. De er både i et fremmed land, og innenfor et barnevernssystem de kan ha vanskeligheter med å forstå. Det er sentralt å være nær barna og tilpasse oppfølgingen ut fra hva barna kan ta i mot. Noen barn har fått betydelig bedret helse i løpet av plasseringen.

Eksempel

Ungdommen har hatt en god utvikling psykisk og fysisk, og fremstår i dag som en aktiv ungdom i god psykisk og fysisk form.

Andre barn trenger lenger tid.

Eksempel

Barnet begynner nå å senke skuldrene og sove bedre. Sakte kan arbeidet dreies over i behandlingssporet, men barnet er ikke der ennå.

¹²² Kompetansehevingsprogrammet er utarbeidet av RVTS Sør. Se mer informasjon på www.handle-kraft.no/

5/

BARNETS FORSTÅELSE AV HVORFOR DET BENYTTES BESKYTTELSES- OG BEGRENSNINGSTILTAK

Noen barn forstår ikke eller fornekte trusselsituasjonen, mens andre er aktivt deltakende i å tenke trygghet og sikkerhet, og gir uttrykk for takknemlighet for at det blir beskyttet.

Noen barn føler seg utrygge og er i høy beredskap hele tiden. De forstår hvorfor de må beskyttes. Når barnet forstår, vil det være lettere for barnet å forholde seg til beskyttelsestiltakene. Ofte vil likevel barnet svinge med hensyn til å forstå hvorfor det må beskyttes. Barn som må beskyttes mot sine egne foreldre, vil ofte være særlig ambivalente til beskyttelse.

Barnets forståelse av behovet for beskyttelse vil ofte være lav i starten av plasseringer og øke med lengden av plasseringen.

Eksempel 1

En jente som var blitt utnyttet i prostitusjon, ville til å begynne med tilbake til byen hun hadde blitt utnyttet i for "å jobbe". Hun spurte hver dag hvorfor hun ble fratatt mobiltelefon. Etter samtaler med verge, advokat og politi forsto barnet i større grad nødvendigheten av beskyttelsestiltakene. Etter hvert tok hun mer og mer ansvar for sin egen sikkerhet. Hun søkte råd når hun var i tvil.

Eksempel 2

I starten var det vanskelig for personalet å vite hvor mye hun forsto av den situasjonen hun var i pga. språkvansker. Etter flere diskusjoner med politiet, kan det virke som hun forsto alvoret i situasjonen.

Andre ganger varierer barnets forståelse.

Eksempel 3

I en periode med mye mediefokus på hennes sak, så hun viktigheten av ivaretagelse av sikkerhet. I "stille" perioder så hun ikke behovet for ivaretagelse av spesielle tiltak. Noen ganger kan barnet forstå at det må beskyttes, men forstår ikke hvorfor enkelte begrensninger i bevegelsesfriheten blir satt. Barn som har blitt utnyttet av sine foreldre gir uttrykk for særlig stor ambivalens.

Eksempel 4

Barnet er redd for å bli hentet og drept, og forstår at det trenger beskyttelse. Samtidig er det episoder hvor lengselen er så stor at barnet forsøker å kontakte familien. Kort tid etter kan barnet igjen uttrykke redsel for å bli funnet. Dette svinger betydelig.

5.1 HVORDAN VINNE BARNETS TILLIT

Samtaler og tydelig og samkjørt informasjon kan bidra til at barnet etter hvert samarbeider for å ivareta egen sikkerhet.

Jevnlige samtaler og dialog med barnet om sikkerhet har vist seg nyttig for at barnet skal forstå hvorfor og hvordan det må beskyttes. Barnet må få informasjon og påminnelser om trusselsituasjonen, og hva beskyttelsestiltakene skal forhindre.

Du bør også snakke med barnet om barnets medvirkning og ansvar for å ta vare på sin egen sikkerhet, og hvordan dette kan gjøres. Barnets frykt må tas på alvor. Dersom sikkerhetssituasjonen er slik at barnet får tilbake sin mobiltelefon, med nytt SIM-kort, bør du for eksempel snakke om hvem barnet kan gi telefonnummeret til uten at barnets sikkerhet settes i fare. Du bør også snakke med barnet om hvilke forholdsregler det bør ta i hverdagen når barnet er utenfor institusjonen uten personalet. En forholdsregel kan være at barnet går sammen med andre til og fra skolen, ikke snakker med fremmede, alltid har mobiltelefonen med seg, har lagret nødnummer på telefonen osv.

Du må så tidlig som mulig bruke nok tid på å forklare barnet hvilke begrensninger som er satt, hvorfor disse er satt, og hva som kan skje dersom rammene blir brutt. Samtidig må du vise forståelse for at barnet kan oppleve rammene som strenge. Du bør si til barnet at beskyttelsestiltakene inngår i institusjonens ønske om å ivareta barnet.

Under hele plasseringen må du fortsette å forklare hvorfor beskyttelsestiltakene er innført. Vis forståelse for at barnet til tider kan oppleve det som urettferdig å være under stadig tilsyn. Dersom du gjør lystbetonte aktiviteter sammen med barnet i de periodene barnet opplever som særlig vanskelige, kan dette øke barnets forståelse av beskyttelsestiltakene.

I samtale med barnet bør du ha fokus på ivaretagelse av barnets sikkerhet, og ikke på at du ikke stoler på barnet. For eksempel kan du formidle til barnet at du forstår barnets lengsel etter sine foreldre, og at disse lengslene kan føre til at barnet i desperasjon forsøker å spore dem opp på Internett eller ringe dem. Forklar årsaken til beskyttelsestiltakene ut fra barnets forståelsesramme, som for eksempel kan være barnets egen frykt for å bli sporet opp.

Hvis aktuelt, bør du gi barnet ros for at det har stått frem og fortalt myndighetene om hva det har vært utsatt for.

Det har vist seg nyttig å snakke med barnet om hvordan barnets sikkerhet ivaretas, og at beskyttelsestiltakene ikke betyr at barnet ikke er til å stole på.

5/

5.2 TYDELIG OG SAMKJØRT INFORMASJON

Det er viktig at alle gir samme informasjon til barnet. Barnet vil da lettere kunne falle til ro, og føle seg trygg innenfor de rammene som er satt. Dette krever gode overlappinger slik at personalet blir et samkjørt team.

Tett samarbeid mellom institusjon/omsorgssenter, kommunal barneverntjeneste, verge/representant, advokat og politi gjør at alle kan gi lik informasjon til barnet. Verge/representant og bistandsadvokat bør delta i samtale med barnet om beskyttelsestiltak. Også samtaler med politiet er viktig.

5.3 TILLIT

For at barna skal kunne ta i mot omsorg og samarbeide med barnevern og politi rundt beskyttelsestiltak, er det avgjørende at barna opparbeider tillit til norske myndigheter.

Et lite antall mindreårige ofre ber selv om hjelp og beskyttelse, og disse barna samarbeider som regel godt med hjelpeapparatet. De fleste ofre har imidlertid liten tillit til norske myndigheter, og ber ikke om hjelp fra verken barnevern eller politi. Det er mange og sammensatte grunner til dette; Det kan skyldes at barna er sterkt traumatisert, og har fått liten tillit til andre mennesker rent generelt. Mange har dårlige erfaringer med myndighetene i hjemlandet eller i de landene de har reist gjennom på vei til Norge.

Manglende tillit til norske myndigheter kan også skyldes feilinformasjon fra menneskehandlerne om hva barna kan vente seg av norske myndigheter. Menneskehandlerne kan ha fremsatt trusler om hvilke represalier som vil bli iverksatt overfor barnet selv eller barnets familie i hjemlandet, dersom de rømmer fra utnyttelsessituasjonen. Barna kan også være usikre på om norske myndigheter er i stand til å beskytte dem.

Noen barn har tillit til at menneskehandleren kan gi dem et bedre liv. Han eller hun kan ha lovet dem hjelp til utdanning og en god jobb. Å bryte med menneskehandleren kan derfor bety å gi avkall på denne drømmen. Andre barn kan ha utviklet et avhengighetsforhold til menneskehandleren fordi han eller hun er et av få mennesker de har hatt kontakt med over lengre tid.

Noen barn er blitt tvunget til å utføre kriminelle handlinger, og er derfor redde for å komme i fengsel eller bli uttransportert. Andre barn kan ha tillit til deler av hjelpeapparatet, men er skeptiske til for eksempel UDI. De kan være redde for at ingen tror på det de har fortalt, og at de vil bli sendt tilbake til foreldre eller andre som vil fortsette utnyttelsen.

5.3.1 Hva fremmer tillit?

Informasjon, jevnlig samtaler, forutsigbarhet og stabile rutiner, og ikke minst å sette barnet i kontakt med noen som kan barnets språk, har vist seg å være noen av de viktigste suksessfaktorene for å skape tillit.

Hvis barnet får tillit til norske myndigheter, har det noen ganger ført til et samarbeid om en tilrettelagt trygg retur til hjemlandet. Andre ganger har tillit til norske myndigheter gjort at barnet har falt til ro og tatt fatt på livet i Norge.

Eksempel

Nå etter seks måneder ser vi en jente som har tatt et klart valg om å starte på nytt ved å kutte kontakt med tidligere miljø, gå på skole og ta ansvarlige valg¹²³.

Tillit kan også vise seg gjennom at yngre barn begynner å sove bedre, og våger å ta mer initiativ i ulike situasjoner, spørre om ting de er usikre på og innleder relasjoner med de andre barna ved institusjonen. Barna som har erfart at norske myndigheter er til å stole på og vil dem vel, får håp for fremtiden.

5.4 INFORMASJON

Barna er ofte forvirret med hensyn til hvorfor de er blitt plassert i et barneverntiltak, og hva som kommer til å skje fremover. Tydelig informasjon må derfor gis ved inntak og jevnlig så lenge barnet er plassert på institusjonen.

Sjekk at barnet har forstått informasjonen gjennom å stille kontrollspørsmål.
Bruk kvalifisert tolk.

Aktuelle informasjonstemaer:

- hva en barneverninstitusjon/ et omsorgssenter er
- hvorfor barnet er plassert der
- hvordan institusjonen ønsker å ivareta barnet, trygge det og gi det beskyttelse
- hva beskyttelsestiltakene innebærer for barnet

Dersom barna har blitt identifisert som ofre i tilknytning til kriminelle handlinger som de har utført sammen med foreldre eller andre voksne de har en nær relasjon til, bør det gis informasjon om hva som skjer med de voksne (straffeforfølgelse, utvisning etc.).

Barn som er antatte ofre for menneskehandel vil ha kontakt med og møte mange ulike myndighetspersoner og hjelpere.

¹²³ En 17-åring som har vært utnyttet i prostitusjon

5/

De mest vanlige er:

- Kommunal barneverntjeneste
- Personalet på barneverninstitusjonen/omsorgssentret
- Bistandsadvokat
- Politi
- Verge eller representant
- Støttekontakt
- Tolk
- Saksbehandler i UDI

Det kan være vanskelig for barna å forstå hvilke oppgaver de ulike aktørene har. Bruk derfor tid på å forklare dette grundig for barnet. Vær oppmerksom på at mindreårige ofre ofte synes det er vanskelig å forstå forskjellen på barnevern og politi. Dette kan ha sammenheng med at beskyttelsestiltakene som settes i verk, er basert på politiets trusselvurdering, eller at de offentlige systemene i Norge er ukjente for dem. Alle som er i en «maktposisjon» kan oppfattes som «politi».

Spørsmål som kan stilles for å sjekke hva barnet har forstått:

- Hvem skal hjelpe barn som ikke har det bra i Norge?
- Hva gjør politiet?
- Hva tror du at vergen/representanten kan gjøre for deg?
- Hva gjør bistandsadvokaten for deg?
- Hvem bestemmer om du får bli i Norge eller ikke?

Ofre for menneskehandel har ofte vært svært kort tid i landet, eller har vært holdt isolert inntil de ble identifisert som ofre. De vet derfor ofte svært lite om det norske samfunnet. Barna bør derfor få generell informasjon om det norske samfunnet. Følgende informasjonstemaer kan være aktuelle: helsesystemet, skole- og utdanningssystemet, arbeidslivet, velferdsordninger, hushold, ernæring, hygiene, familieforhold og likestilling, rettssystem/politi, seksualundervisning, personlig økonomi og administrasjon, holdninger, normer og atferd og religion.

5.5 SAMTALER

Ta jevnlig initiativ til samtaler med barnet, og vær ellers tilgjengelig for samtaler når barnet ønsker det. Ta utgangspunkt i hva barnet selv er opptatt av. Vis at du tar deres bekymringer og tanker på alvor.

I tillegg til jevnlig samtaler mellom barnet og barnets hovedkontakt ved institusjonen og saksbehandler i barneverntjenesten, kan barnet ha behov for jevnlig samtaler med alle som har oppgaver overfor barnet. Dette vil kunne være samtaler med etterforskeren i politiet, avdelingsleder, fagteamrådgiver eller barnets lærer.

Tema i samtalene kan være:

- Hvorfor barnet er på institusjon, prosessen i politietterforskningen og saksbehandlingen i barnevernssaken
- Informasjon om norsk lovverk når det gjelder prostitusjon (sexkjøpsloven), arbeidsmiljøloven osv.
- Informasjon om hvilke muligheter som finnes for å tjene penger i Norge
- Barnets traumer og vonde opplevelser, men respekter dersom barnet ikke ønsker å snakke om dette
- Hvordan barnet ser for seg fremtiden; skissér ulike fremtidsscenarioer for barnet

Noen ganger tenker barnet at det selv har skyld i utnyttningen, og at det derfor "fortjener" å ha det vanskelig. Barnet må få anledning til å få snakke om disse tankene og følelsene.

5.6 BRING INN ANDRE BARNES ERFARINGER

Det har vært gjort gode erfaringer med å la barn eller ungdommer fra samme land som det nyankomne barnet, fortelle den nyankomne om sine erfaringer med det norske politiet og det norske hjelpeapparatet. Dette har ført til at barna raskere har våget å samarbeide med norske myndigheter.

Dersom man bruker andre barns erfaring for nyankomne barn, må man ha oppnådd tilstrekkelig tillit til det nyankomne barnet.

5/

5.7 FORKLAR KULTURFORSKJELLER

Mindreårige ofre kan komme fra land som kulturelt er svært forskjellig fra det norske samfunnet. Barna selv vil være de beste informantene til å fortelle om sin egen kultur. Noen ganger er imidlertid barna lite åpne om hvor de kommer fra, og sin bakgrunn for øvrig. Overfor mindreårige ofre fra Kina, har det vært gjort gode erfaringer med å bruke norsk tolk som har bodd flere år i Kina, og som derfor har god kjennskap til forskjellene mellom norsk og kinesisk kultur. Dette har lagt til rette for at barna raskere fikk tillit til både institusjonspersonale, advokat og politi.

Det er gjort gode erfaringer med å engasjere språkassistent, dvs. en miljøarbeider som snakker barnets språk. En språkassistent kan fungere som en brobygger mellom livet i Norge og livet i hjemlandet¹²⁴.

5.8 FASTE RUTINER OG STABIL OMSORG

Barn som har vært utsatt for menneskehandel har ofte større usikkerhet og uro knyttet til sin livssituasjon enn andre barn som er plassert på institusjon. Ofte vet de ikke hvor lenge de skal være i Norge, om en fra menneskehandlernettet plutselig dukker opp eller hvordan det går med dem de er glade i, i hjemlandet. Denne sårbarheten gjør at barna trenger trygge rammer med gode voksne omsorgspersoner som også er gode rollemodeller.

Opplæring og deltakelse i institusjonens daglige gjøremål og rutiner som for eksempel spise måltider sammen, matlaging og andre huslige oppgaver har vist seg å skape ro, trygghet og tillit. Samvær gjennom felles aktiviteter som for eksempel spill, er også egnet.

Utagerende atferd kan ofte være en konsekvens av at barnet har vært utsatt for traumer, eller er i en følelsesmessig presset situasjon. Korrigering av atferd kan være nødvendig, men fokuset bør være på at det er omsorg barnet trenger. Vær bevisst på den ambivalens som barnet kan stå i; mellom lengselen etter kontakt med foreldre og nettverk og frykten for nettopp disse. Formidle til barnet at du forstår at det er vanskelig å leve i et slikt press.

En avdelingsledelse som er aktivt til stede i tilrettelegging av rutiner og omsorg ut fra barnas behov, kan bidra til å bygge barnas tillit til institusjonen.

¹²⁴ Se mer om språkassistent i UDI 2008

5.9 OPPFØLGING FRA ANDRE AKTØRER

Barnets bistandsadvokat kan medvirke til at barnet får tillit til norske myndigheter. Advokatens oppgaver er blant annet å fungere som bistandsadvokat under politiets etterforskning av saken, som barnets advokat hvis barnet søker om refleksjonsperiode eller oppholdstillatelse og som barnets advokat i barnevernssaken. Advokaten bør forklare barnet de ulike saksprosessene. Når barnet får oversikt over hva som skal skje vil det kunne åpne for at barnet får tillit til at norske myndigheter vil det vel.

Politiets ivaretagelse av barnets sikkerhet kan også bidra til at barnet opparbeider seg tillit.

Eksempel.

På grunn av særlig høyt trusselnivå, ble politiets etterforsker informert hver gang ungdommen sammen med personalet skulle forlate institusjonen. Politiets beredskap førte til at ungdommen følte seg trygg og godt ivaretatt.

Det kan være nyttig å drøfte hva som skal til for å øke barnets tillit med barneverntjenesten, barnets bistandsadvokat og politiet.

5.10 ETTERVERN

Når barnet samtykker, kan tiltak som er iverksatt før barnet fylte 18 år, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak med hjemmel i barnevernloven § 1-3 inntil barnet har fylt 23 år. Opphør av tiltak ved fylte 18 år og avslag på tiltak etter fylte 18 år skal regnes som enkeltvedtak og skal begrunnes ut fra hensynet til barnets beste. Se BLDs rundskriv Q12/2011 om tiltak etter barnevernloven for ungdom over 18 år.

6/

BRUK AV TOLK

De aller fleste barn som er ofre for menneskehandel snakker verken norsk eller noe annet vestlig språk. Under opphold på en barnevernsinstitusjon eller omsorgssenter skal den mindreårige gis mulighet til å klare seg selv, få bistand til dagliglivets aktiviteter og forbedre livskvaliteten gjennom skole- og fritidsaktiviteter. All bistand må tilrettelegges utfra den enkeltes behov og forutsetninger, og i samarbeid med den enkelte. Det er i seg selv en vanskelig oppgave, som ikke blir lettere av at den mindreårige ikke snakker norsk. Tolken blir da et avgjørende redskap for et samarbeid mellom den mindreårige og miljøarbeideren.

Hvis barnets sosiale liv skal henge sammen blir tolking nødvendig i ulike sammenhenger. Det er ikke mulig å sikre at barnet får sammenheng i alt som skjer uten at barnet får formidlet informasjon på eget språk. Vi tenker da på f.eks. å kunne fortelle om overgrep, få informasjon om rettigheter under opphold og i Norge, ev. søknad om refleksjon og asyl mv. Bruk tolk for å være sikker på at informasjonen blir korrekt, og barnet får svar på sine spørsmål. I samtaler der det ikke er like nødvendig å forsikre seg om at korrekt informasjon er formidlet og forstått, har det vært gjort gode erfaringer med å bruke kreative uttrykksformer som fingerspråk, rollespill og tegning.

Generelt er det imidlertid slik at en tolk kun skal tolke det som samtalepartnerne vil ha oversatt. Dette gjelder også når samtalen dreier seg om kulturforskjeller.

Se www.tolkeportalen.no for informasjon om godkjente tolker.

6.1 NÅR BRUKER MAN TOLK?

Flere veiledere, retningslinjer og brosjyrer gir anvisninger og råd for når og hvordan en skal bruke tolk¹²⁵.

Det vil ikke være praktisk mulig å bruke tolk i all kommunikasjon med barnet når det bor på institusjon eller omsorgssenter. Som hovedregel bør tolk brukes i situasjoner der viktig informasjon skal videreformidles og der det er særlig viktig å forstå barnet. Dette vil være:

- ved gjennomgang av vedtak og andre dokumenter
- i samtale med instanser som politi og barnevern, og med instanser i barnets hjemland
- i forklaring av beskyttelsestiltak og hvilke rammer/begrensninger som må settes
- i gjennomgang av rettighetsforskriften

¹²⁵ «Når du trenger tolk – veileder for kjøp av tolketjenester til offentlige virksomheter» (IMDi) Retningslinjer for bestilling og bruk av tolk i statlige barneverninstitusjoner og omsorgssentre for enslig mindreårige asylsøkere (Bufdir) og brosjyren «Å samtale via tolk» (IMDi)

- i ansvarsgruppemøter og i skolemøter
- ved lege- og tannlegebesøk
- i samtaler med verge/representant og bistandsadvokat

Det er gjort gode erfaringer med å bruke tolk i følgende sammenhenger:

- når barnet skal etablere relasjoner til de voksne ved institusjonen
- i sosiale sammenhenger som for eksempel bursdags- og høytidsmarkering
- i samtaler med fagpersoner med klinisk kompetanse

Hyppighet i bruk av tolk vil være avhengig av hvilken situasjon barnet er i og hvor lenge barnet har vært plassert. Erfaringsmessig vil det i starten av plasseringen være mange møter mellom barnet og barnets verge/representant og advokat, og også med politiet. Etter de første ukene vil det vanligvis være behov for tolking to-tre ganger i uken.

Dersom det går for lang tid mellom hver gang det brukes tolk, kan det bygge seg opp frustrasjon hos barnet pga. mange misforståelser. I tillegg kan det virke som barnet føler seg mer isolert og ensomt når det går lang tid mellom hver gang barnet får snakke sitt eget språk. Når en vurderer i hvilke situasjoner det skal brukes tolk, bør en derfor også tenke på barnets behov for å uttrykke seg på sitt morsmål, og barnets ønsker når det gjelder bruk av tolk. Det kan være lurt å avtale med barnet hvordan barnet skal si fra om at det har noe å formidle. Dette bør det snakkes om tidlig i plasseringen.

Ivareta barnets behov for å høre og/eller snakke morsmålet sitt.

Etter hvert som barna lærer seg norsk, kan det fortsatt være behov for tolking når det oppstår usikkerhet om hva barnet uttrykker, eller om barnet selv er usikkert på hva personalet sier.

6/

6.2 RISIKO VED BRUK AV TOLK

Tolker kan utgjøre en risiko for barnets sikkerhet med hensyn til å kunne ha kontakt med barnets bakmannsnettverk. Det bør derfor brukes godkjente tolker som er klarert med hensyn til sikkerhetsrisiko for det aktuelle barnets situasjon¹²⁶.

Det har vist seg nyttig å ha telefon med skjult nummer.

Av sikkerhetsgrunner kan det være hensiktsmessig å bruke samme tolk som politiet bruker under etterforskning av saken. Disse tolkene vil da være klarert av politiet med hensyn til sikkerhet. Valg og klarering av tolker bør inngå i samarbeidet mellom alle instansene som har oppgaver overfor barnet.

Det bør etterstrebes å bruke samme tolk i flest mulig tolkesituasjoner. Dersom det unntaksvis er nødvendig å bruke tolker en ikke er sikker på om vil kunne utgjøre en risiko, bør en avtale med barnet hvilke ting barnet ikke bør snakke om i samtalen, for eksempel hvor det bor.

For å minske risiko ved bruk av tolk kan en bestille telefontolking. Det har vist seg nyttig å bruke telefon med skjult nummer.

¹²⁶ Se også www.tolkeportalen.no og Retningslinjer for bestilling og bruk av tolk i statlige barneverninstitusjoner og omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere.

6.3 KOMMUNIKASJON PÅ BARNETS EGET SPRÅK

Det er gjort gode erfaringer med at institusjonen på timebasis engasjerer støttekontakter/ miljøarbeidere fra barnets hjemland, eller som har bodd i barnets hjemland, som barnet kan kommunisere med på eget språk. Barna har opplevd dette som svært positivt.

I tillegg har dette bidratt til at hjelpeapparatet har fått mer kunnskap om barnets språk, hjemland og kultur¹²⁷.

6.4 ANDRE KOMMUNIKASJONSMÅTER

Miljøpersonalet bør bruke fantasi og kreativitet for å kunne kommunisere med barnet i dagliglivet. Følgende kommunikasjonsmåter har vært brukt:

- kroppsspråk/fingerspråk
- rollespill
- tegning
- bilder
- aktiv bruk av tavleskriving
- pekebøker med 1000 ord som beskriver hverdagssituasjoner
- oversettelsesprogram på Internett¹²⁸

Bruk fantasi og kreativitet for å kommunisere med barnet i dagliglivet.

Når barna snakker godt engelsk vil det være enkelt for personalet å kommunisere på engelsk med barnet. Dette kan imidlertid virke negativt med tanke på barnets skolegang i Norge. Barna bør derfor så raskt som mulig få undervisning i norsk, samtidig som personalet øker bruken av norsk i kommunikasjon med barnet. Lesning av norske barnebøker kan få fortgang i barnets tilegnelse av norsk.

Dersom barnet har fått oppholdstillatelse er det nyttig å snakke med mulig norsk med barnet.

¹²⁷ Slik kunnskap kan også innhentes fra www.landinfo.no

¹²⁸ Hvis barnet er analfabet må det brukes program som har opplesnings-/lydfunksjon.

VEDLEGG 1

EKSEMPEL PÅ SIKKERHETSPLAN - INSTITUSJON

Sikkerhetsplanen er laget for å skape mest mulig forutsigbarhet og trygghet i vanskelige situasjoner som kan oppstå. Det er viktig at alle som er involvert i sikkerhetsplanen vet hva de skal gjøre på ulike nivå dersom en slik situasjon oppstår.

NIVÅ	HVA KAN HENDE	HVA VIL DU GJØRE	HVEM SITT ANSVAR
1	Ungdommen dukker ikke opp	Etter 15 min. sjekk ut der hun skal være: 1. Ved telefon 2. Sjekk fysisk 3. Ring 112 etter en halv time	Institusjonen
2	Observasjon av mistenkelige forhold	1. Sikre ungdommen 2. Ringe 112 3. Informere barneverntjenesten	Institusjonen
3	Institusjonen blir oppsøkt	1. Sikre ungdommen 2. Ringe 112 3. Låse dørene	Institusjonen
4	Kidnapping	1. Ring 112	Institusjonen

Personer som kan tilkalles og telefonnummer:

Politiet:

Barneverntjenesten:

Støttefamilie:

Ved fysisk og truende konfrontasjoner: opptre passivt.

Observer mest mulig: signalement, eventuell bil og reg. nr. Hvor mange personer.

Retning bilen drar osv.

VEDLEGG 2

EKSEMPEL PÅ SIKKERHETSPLAN – SKOLE

NIVÅ	HVA KAN HENDE	HVA VIL DU GJØRE	HVEM SITT ANSVAR
1	Barnet kommer ikke til avtalt tid	Etter 15. min. sjekk ut der hun skal være: <ul style="list-style-type: none">• Ring• Sjekk fysisk• Etter 30 min. ring 112• Info. institusjon	Skolen
2	Barnet forteller at adressen er røpet for andre	<ul style="list-style-type: none">• Få klarhet over situasjonen• Info. institusjon	Skolen
3	Observasjon av mistenkelige forhold	<ul style="list-style-type: none">• Sikre barnet• Låse dørene• Ring 112• Info. institusjon	Skolen
4	Skolen blir oppsøkt	<ul style="list-style-type: none">• Sikre barnet• Låse dørene• Ring 112• Info. institusjon	Skolen
5	Kidnapping	<ul style="list-style-type: none">• Ring 112, gi signalement av barnet• Info. institusjon	Skolen

- Gjør alltid avtaler og ha oversikt over hvor barnet befinner seg til enhver tid.
- Vær bevisst på hva barnet har på seg av klær og andre synlige kjennetegn.
- Ved fysiske og andre truende konfrontasjoner, opptre passivt.
- Observer mest mulig signalement; reg.nr på bil, antall personer, retning bilen kjører etc.

VEDLEGG 3

EKSEMPEL PÅ SIKKERHETSPLAN - BARNET

Sikkerhetsplan for hvordan ungdommen skal opptre

NIVÅ	HVA KAN HENDE	HVA VIL DU GJØRE	HVEM SITT ANSVAR
1	Generelt	<ol style="list-style-type: none">1. Gi alltid beskjed om hvor du er2. Si alltid i fra om du er utrygg	Ungdommen
2	Pc, telefon	Gi beskjed til institusjonen dersom du vet eller tror at du har fått røpet adressen til uvedkommende	Ungdommen
3	Ser noen det er risiko knyttet til	<p>På skolen: Så raskt som mulig gå inn på skolens kontor</p> <p>På institusjonen: komme seg raskt inn i huset.</p> <p>Andre steder: eks. i byen, løp inn i nærmeste butikk/ hus spør personalet eller en annen voksen om hjelp til å ringe 112.</p>	Ungdommen
4	Kidnapping	<ol style="list-style-type: none">1. Skrik om noen andre er til stede2. Bli passivt med3. Utløs alarm i skjul når du kan	Ungdommen

Personer som kan tilkalles og telefonnummer:

Beredskapshjemmet:

Institusjon:

Politiet: 112

VEDLEGG 4

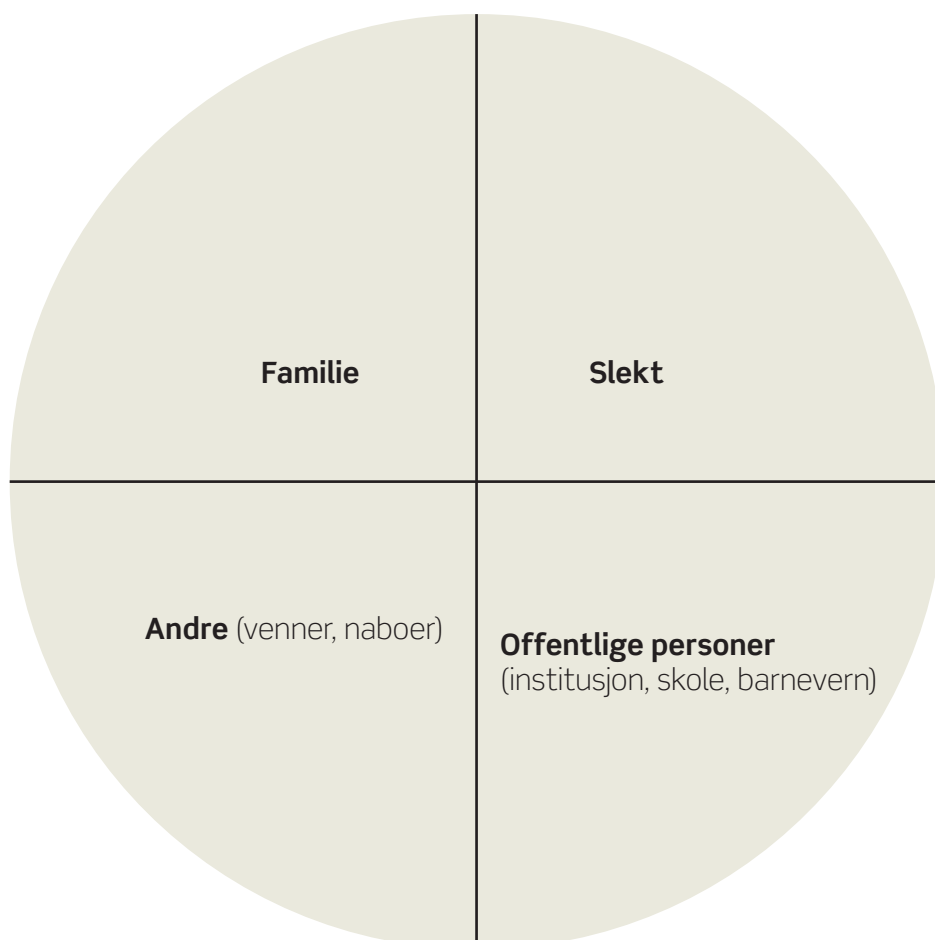
NETTVERKSKART

Ikke glem at det er barnet som er i fokus. Har du antipatier/motforestillinger til noe som kommer fram på kartet (f.eks. om barnet plasserer overgriper/bakmenn på kartet) så hold det for deg selv. Kartleggingen tar utgangspunkt i dem som personen opplever som følelsesmessige viktige - dem tjenestemottaker har nærmest kontakt med. Når kartet skal tegnes er det viktig å ha et stort ark. Man starter med en liten sirkel i midten der navnet til tjenestemottaker skal stå. Når det er gjort tegnes det utenfor en stor sirkel som deles inn i fire eller fem komponenter avhengig av de kategorier som skal velges ut.

Dersom hensikten er å rangere nettverksmedlemmer ut fra det som betyr mest for tjenestemottaker, kan han/hun plassere dem tettest opp mot den indre sirkel. De personer vedkommende føler minst tilknytting til kan plasseres gradvis ned mot ytterste sirkels ytterkant.

Tegn som ofte brukes:

Δ Mann/gutt	+ Nært forhold til	≠ Ikke kontakt lenger
o Kvinne/jente	÷ Vanskelig forhold til	± Ambivalent forhold

VEDLEGG 5

AKTIVITETSKART

Kartet under kan brukes for å kartlegge hva barnet liker å gjøre på fritiden. I starten av en plassering kan det hende at barnet ikke har stor erfaring med lek. Leken som kartlegges kan være alene eller sammen med andre. Ikke alle barn er vant med å velge aktivitet selv. Ofte er det andre som har valgt for dem. Da er det viktig å la dem få lære å velge. Ikke alle vet heller hva de ulike aktiviteter dreier seg om.

Erfaring blir et nøkkelord. Et eksempel her kan være at du spør et barn om han/hun vil være med på karneval, «Nei» er svaret. Vedkommende aner ikke hva det er og det man ikke vet hva er/har erfaring med kan virke litt skremmende. Men så finner du ut at vedkommende ikke aner hva det er. Da er det viktig med ekstra motivasjon slik at han/hun blir med. Når erfaringen er der, og den blir positiv vil det oftest stimulere til gjentagelse.

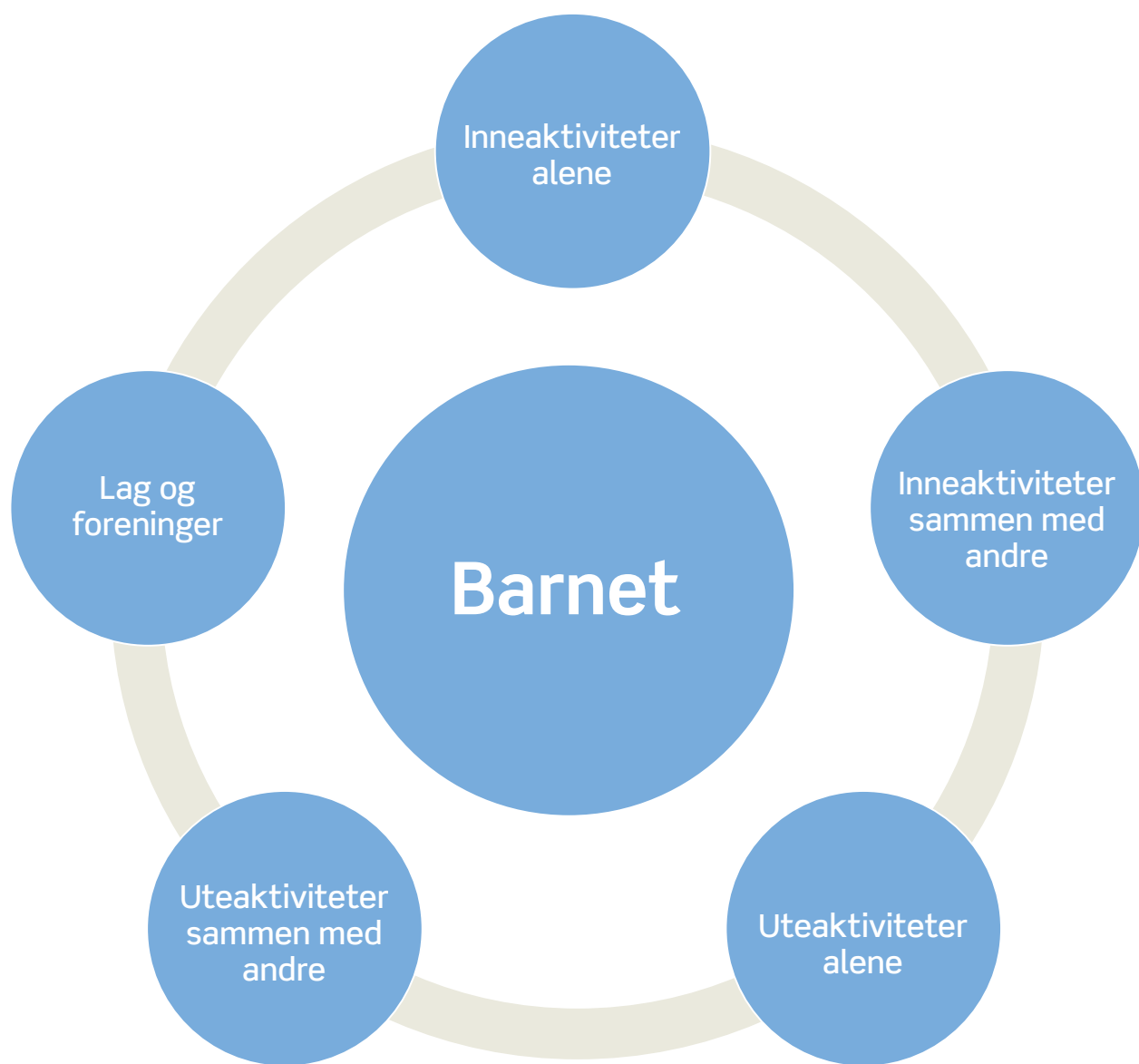
For å kartlegge barnets interesser kan man i samarbeid foreta en kartlegging av hva barnet liker å være med på. Disse aktiviteter/hobbyer kan grupperes på følgende måte:

- Inneaktiviteter alene
- Inneaktiviteter sammen med andre
- Uteaktiviteter alene
- Uteaktiviteter sammen med andre
- Lag og foreninger

De aktiviteter som betyr mest plasseres nærmest i barnets innerste sirkel.

Det er mange ting man kan gjøre sammen - alt fra kravfrie aktiviteter som for eksempel opplevelser der man slapper av sammen samtidig som man har opplevelser sammen. Det kan være oppmerksomhet om en felles aktivitet som å se på TV, spille spill eller ballspill sammen. Her deler man opplevelser uten at man trenger å ha store krav til språk eller regelforståelse.

Det å gå tur sammen er også en enkel aktivitet. Skal man etablere en relasjon må man ta utgangspunkt i noe som alle/begge parter mestrer. Husk felles aktivitet kan være med på å bygge vennskap. Venner er alltid godt å ha.

LITTERATUR OG HENVISNINGER I FOTNOTER

BLD (2006)

Rundskriv Q-11/2006 B. Barnevernets ansvar for mindreårige som er utsatt for menneskehandel og samarbeid med andre etater. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bld/rus/2006/0008/ddd/pdfv/285900-rundskriv_q-11.pdf

BLD (2008)

Ot.prp. nr. 28 (2007-2008). Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester mv. (Omsorgen for enslige mindreårige asylsøkere inntil bosetting eller retur). Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

<http://www.regjeringen.no/pages/2043786/PDFS/OTP200720080028000DDDPDFS.pdf>

BLD (2010)

Rundskriv Q-06/2010. Barneverntjenestens ansvar for enslige mindreårige asylsøkere og andre mindreårige personer i mottak, omsorgssentre og kommuner. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

http://www.regjeringen.no/pages/14776901/Rundskriv_Q-06_2010.pdf

BLD (2011)

Prop. 43 L (2011-2012). Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). Endringer i barnevernloven. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

<http://www.regjeringen.no/pages/36485935/PDFS/PRP201120120043000DDDPDFS.pdf>

BLD (2012)

Rundskriv Q-19/2012. Retningslinjer til forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barneverninstitusjon (rettighetsforskriften). Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

http://www.regjeringen.no/pages/37932104/Rundskriv_om_retningslinjer_til_rettighetsforskriften_20_06_2012.pdf

EUROPARÅDET (2005)

Europarådets konvensjon om tiltak mot menneskehandel.

http://www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/Source/PDF_Conv_197_Norwegian.pdf

JD (2011)

Prop. 51 L (2011-2012). Endringer i utlendingsloven (avvikling av åremålsordninga for nemndleiarar i Utlendingsnemnda og rett til representant for einslege, mindreårige asylsøkjjarar). Justis- og politidepartementet

<http://www.regjeringen.no/pages/36553283/PDFS/PRP201120120051000DDDPDFS.pdf>

KOM (2008)

Veileder - Identifisering av mulige ofre for menneskehandel. Politidirektoratet v/ Koordineringsenheten for menneskehandel.

https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_37.pdf

KOM (2011)

Rapport for 2010 fra Koordineringsenheten for menneskehandel. Politidirektoratet v/ Koordineringsenheten for menneskehandel.

https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1407.pdf

KOM (2012)

Rapport for 2011 fra Koordineringsenheten for menneskehandel. Politidirektoratet v/ Koordineringsenheten for menneskehandel.

https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_1807.pdf

VOLLEBÆK, LINE RUUD (2012)

Menneskehandel med barn. Redd Barna.

<http://www.reddbarna.no/?hmfile=iphru1Zmmqv2-xxG1l-MlA==>

UDI (2008)

RS 2008-029V2. Bruk av språkassistenter i statlige mottak - standard for kvalitetssikring.

<http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2008-029/rs-2008-029v2/>

UDI (2011)

RS 2011-007 Utlendingsforvaltningens ansvar for å legge til rette for å identifisere og gi oppfølging til mulige ofre for menneskehandel.

<http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2011-007/>

UNICEF (2011)

Child Trafficking in the Nordic Countries - Rethinking strategies and national responses. Unicef Innocenti Research Centre in collaboration with the National Committees for UNICEF in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden.

<http://www.unicef-irc.org/publications/654>

LENKER

www.bufetat.no/menneskehandel

www.iom.no

www.udi.no

www.udiregelverk.no

Politidirektoratets side om menneskehandel

FILMER OM MENNESKEHANDEL (DANSK TALE/ TEKST)

<http://www.centermodmenneskehandel.dk/materialer/film>

FNS KONVENSJON MOT GRENSEOVERSKRIDENDE KRIMINALITET

Norsk: http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/lover_regler/reglement/2002/fns-konvensjon-mot-grenseoverskridende-o.html?id=107343

Engelsk: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>

PALERMOPROTOKOLLEN

Norsk: http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/lover_regler/reglement/2002/fns-protokoll-for-a-forebygge-bekjempe-o.html?id=107341

Engelsk: http://www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_%2otraff_eng.pdf

EUROPARÅDSKONVENSJONEN MOT MENNESKEHANDEL

http://www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/Source/PDF_Conv_197_Norwegian.pdf

DEN EUROPEISKE MENNESKERETTIGHETSKONVENSJON

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/64A274D8-37A3-41F8-B64F-BDD4C2219334/o/NOR_CONV.pdf

FNS KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/red/2000/0047/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

- tilleggsprotokollen om salg av barn, barneprositusjon og barnepornografi

Tilleggsprotokoll (engelsk): <http://www2.ohchr.org/english/law/crc-sale.htm>

FNS KVINNEKONVENSJON

<http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-kvinnekonvensjon>

ILOS KONVENSJON NR. 182 OM DE VERSTE FORMER FOR BARNEARBEID

<http://www.fn.no/ILO/ILO-konvensjoner/Alle-ILO-konvensjoner/Konvensjon-nr.-182-om-forbud-mot-og-umiddelbare-tiltak-for-aa-avskaffe-de-verste-former-for-barnearbeid>

REGJERINGENS HANDLINGSPLAN MOT MENNESKEHANDEL

Sammen mot menneskehandel. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2011-2014.
http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/Handlingsplan_mot_menneskehandel_2011-2014.pdf

Statusrapportering for regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2011-2014.
http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/Statusrapportering_handlingsplan_menneskehandel2011-2014.pdf

Stopp menneskehandelen. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009.
http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Stopp_menneskehandelen.pdf

Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2008-2008.
http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/handlingsplan_mot_menneskehandel.pdf

NYTTIG OM TOLK

Når du trenger tolk - veileder for kjøp av tolketjenester til offentlige virksomheter. IMDi. (2008)
<http://www.tolkeportalen.no/Global/tolking/Veileder%20for%20kjoe%20av%20tolketjenester.pdf>

Retningslinjer for bestilling og bruk av tolk i statlige barneverninstitusjoner og omsorgssentre for enslig mindreårige asylsøkere. Bufdir.(3.12.2010)

Å samtale via tolk. IMDi. (2009) Finnes på 13 ulike språk.
<http://www.tolkeportalen.no/no/Publikasjoner-og-pedagogisk-verktoy/A-samtale-via-tolk/>

RS 2008-029V1. *Veiledning i bruk av tolk og språkassistent i statlige mottak.*
<http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2008-029/rs-2008-029v1/>

RS 2008-029V2. *Bruk av språkassistenter i statlige mottak - standard for kvalitetssikring.*
<http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2008-029/rs-2008-029v2/>

NYTTIG PÅ WWW.UDIREGELVERK.NO

IM 2011-002. UDIs håndtering av spørsmål knyttet til menneskehandel i asylsaker:
<http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-interne-meldinger/im-2011-002/>

RS 2011-006. Krav til mottakenes arbeid mot menneskehandel og oppfølgingen av mulige ofre:
<http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2011-006/>

RS 2011-007. Utlendingsforvaltningens ansvar for å legge til rette for å identifisere og gi oppfølging til mulige ofre for menneskehandel:
<http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2011-007/>

RS 2011-007V1. Veiledning for samtale med mulige ofre for menneskehandel.
<http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2011-007/rs-2011-007v1/>

STIKKORDREGISTER

akutt plassering	27
alder	10
asyl	22
barnets forståelse	50
barnevernloven	
§ 4-12 a)	30
§ 4-24	31
§ 4-25 annet ledd	28
§ 4-29 fjerde ledd	28
§ 4-4 femte ledd	30
§ 4-6 annet ledd	27
§ 4-6 første ledd	27
barnevernloven § 4-29 annet ledd	32
beskyttelsestiltak	32
krav til kvalitet ved barneverninstitusjoner	33
bistandsadvokat	23; 54; 57
bruk av tolk	58
Bufetats ansvar	21
elektroniske kommunikasjonsmidler	44
faste rutiner	56
forsvarlig omsorg	34
Handlekraft	49
handling - middel - formål	8
handlingsplan mot menneskehandel	19
identifisering	10; 14
formål med	14
indikatorlister for	14
informasjon	53
internasjonalt samarbeid	18
kartlegging av nettverk	43
kommunal barneverntjenestes ansvar	20
Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel	14; 19
koordinert tverretatlig samarbeid	23
kulturforskjeller	56
medisinsk tilsyn og behandling	47
meldeplikt	15
menneskehandel - definisjon	6

mottakerland	18
mulig offer	11
myndighetenes ansvar	20
offer	11
omsorg	48
oppfølging av barnets helse	47
oppfølging av fritidsaktiviteter	40
oppfølging av skole	39
oppholdstillatelse	22; 23
opprinnelsesland	18
Palermoprotokollen	6; 7; 10
plan for oppholdet	36
politiets ansvar	21
påtalemyndighetene	21
rapportering	17
refleksjonsperiode	22
rekrutteringsfase	9
relevante identifikasjonsindikatorer	15
representant	15; 20; 23; 24
rett til å bevege seg fritt	36
retur	24
rømming	46
samtale med barnet	51; 55
samvær og besøk	40
sikkerhetsplan	36
straffeloven § 224	7
tillit	52
tolk	58
risiko ved bruk av tolk	60
TOT	23
transittland	18
transportfase	18
trusselvurdering	20; 21
tverretatlige, operative team	23
UDIs ansvar	22-24
utlevering av taushetsbelagte opplysninger	24
utnyttelsesfase	9
utnyttelsesformer	12
verge	23; 27; 28; 30
verifisering	11
vinne barnets tillit	51

